Filter

6

Ekskludert for Breivik-sympatier – tilbake i partiet

900 000 til forfattere av omstridt narko-kurs

Analyse: Slik har sanksjonene mislyktes

Innhold

5 Ekskludert for Breivik-sympatier – nå listekandidat i Norgesdemokratene

8

«Legatum»-stifter var i jødefiendtlig og rasistisk nettverk

Av Harald S. Klungtveit

16 2023 oppsummert så langt – de 103 viktigste sakene

24

Omstridt narko-kurs: – Aldri et pengemotiv

Av Marie Lytomt Norum

32 Kommentar: Smutthull gjør sanksjonene lite effektive

38 Sommerutgaven 2023: Russiske dissidenter

40 Manhattan-røyk og dødt 1,5-graders mål

46 Filter Anbefaler

Filter

Utgave nr. 38
6/2023

Kolofon

UTGIVER Filter Media AS, ANSVARLIG REDAKTØR Harald S. Klungtveit (harald@filtermedia.no)
PUBLISHER Lars Eide (lars@filtermedia.no) JOURNALISTER Silje J. Eggestad (silje@filtermedia.no), Marie Lytomt Norum (marie@filtermedia.no), Pål Nordseth (pal@filtermedia.no), TEGNINGER Pål Nordseth, ART DIRECTION Thomas Karlsen (post@thomask.no) og Saralinn Hembre Singstad, TRYKKERI Litografia AS

www.filternyheter.no
facebook.com/FilterNyheter
twitter.com/FilterNyheter

Annonse

Takk for at dere støtter Filters journalistikk!

Jæren folkehøgskule
Newslab AS
Northcom
Hoi!
Fritt Ord
Ferd
Christian Rasmussen invest AS
Theresesgate 35 AS
Söderberg & Partners
Vardafjell videregående skole
Otovo AS
Kitchen
Bleed
Cafe Fiasco
Norsk PEN
Finn.no AS
E24
Datatilsynet
Platebutikken Tiger
Anorak AS
Norsk Sykepleierforbund
Corporate Communications
Tankesmien Agenda
Journalisten
Oslo Brewing Co.
Ferkingstad og Alsaker AS
AS3 Norge AS
K8 Invest AS
Bright Products AS
Tante Randi Reklamebyrå
Publish Lab AS
Utdanningsforbundet Trøndelag
22. juli-senteret
Starcom
ANFO Annonsørforeningen
Politiets sikkerhetstjeneste
ved biblioteket

Ønsker din bedrift å støtte Filter?
Ta kontakt på epost lars@filtermedia.no

I 2017 ble hun kastet ut av partiet fordi «ledelsen tolererer ikke medlemmer som støtter Behring Breivik» – i årets valg gjør Kjersti Margrethe Adelheid Gilje (64) comeback i Norgesdemokratene.

Ble ekskludert for Breivik-sympatier – nå er hun listekandidat for Norgesdemokratene

TEKST Harald S. Klungtveit

Før stortingsvalget i 2017 ble Kjersti Margrethe Adelheid Gilje (64) ekskludert fra partiet Demokratene (nå: Norgesdemokratene).

Bakgrunnen var nytt søkelys på hennes uttalte støtte til Anders Behring Breiviks tankegods i forbindelse med rettssaken mot terroristen.

«Jeg synes at talen til Anders Behring Breivik er helt enorm. Han er sylende skarp. og JEG STØTTER HAM FULLT UT I HANS SYNSPUNKTER», skrev Gilje på Facebook i 2012, og tilføyde at hun «selvfølgelig tar avstand fra handlingene»:

Kastet ut av partiet i 2017 – hentet inn igjen i 2023. Da Gilje – den gang i Demokratenes sentralstyre og fylkesleder i Rogaland – i 2013 ble konfrontert med uttalelsen, sto hun inne for den.

«Jeg står for det. Jeg mener Breivik er skarp, selv om det var galskap det han gjorde.», sa hun blant annet til Klassekampen, og kalte Breivik «framsynt». «Han advarte oss mot hvordan dette kommer til å bære hen», sa Gilje om mannen som drepte 77 mennesker i Regjeringskvartalet og på Utøya.

Det høyreekstreme terrorangrepet på Arbeiderpartiet og AUF var begrunnet med muslimfiendtlige konspirasjonsteorier om at vestlige politikere står i ledtog med islamister som er i ferd med å kolonisere Europa.

Da VG intervjuet Gilje i 2017, kom hun med nye apologetiske kommentarer om Breivik:

«Det han gjorde var så grusomt at jeg ikke kunne tro det, men han gjorde det for å verne landet vårt mot Islam. Det tok en stund før jeg begynte å forstå det. Han ville forsvare Norge mot islams ideologi». Da VG påpekte at Breivik skjøt barn, svarte hun at «Det gjør vondt langt inn i hjertet. Men han tenkte på generasjonene som skal vokse opp i Norge».

Det var disse nyere uttalelsene som utløste eksklusjonen fra Demokratene i mars 2017, i forkant av stortingsvalget der Gilje skulle være listetopp i Rogaland.

«Dette er sympatier som ikke har plass i noe parti i Norge. Ledelsen tolererer ikke medlemmer som støtter Behring Breivik», uttalte daværende partileder Makvan Kasheikal.

Men nå er Gilje inne i varmen igjen i Norgesdemokratene, som siden årsskiftet har vært partiets nye navn.

Forteller at hun fikk klarsignal av partilederen. I 2022 ble Kjersti Margrethe Adelheid Gilje innmeldt i partiet igjen med ledelsens velsignelse.

I årets valgkamp er hun oppført på 12. plass på Norgesdemokratenes liste til fylkesvalget i Rogaland, samtidig som den tidligere fylkeslederen ser for seg en mer framtredende rolle på sikt.

Ifølge partiets vedtekter fra 2022 må det være 2/3 flertall i landsstyret for å ta opp igjen medlemmer som er ekskludert. Dette skal ikke ha vært en utfordring for Gilje, som opplyser at hun for om lag ett år siden raskt klarerte med dagens partileder – Geir Ugland Jacobsen – at hun var ønsket.

– Jeg var selv i kontakt med Ugland Jacobsen på Facebook og spurte om det var greit, og for ham var det helt ok. Så jeg fikk en telefon fra venner meg i Demokratene som fortalte at de hadde hatt møte og at det var helt greit for meg å komme inn igjen, sier Gilje til Filter Nyheter.

Knytter Breiviks islam-uttalelser til «det grusomme som skjer i landet vårt» i dag. Overfor Filter Nyheter gir Gilje uttrykk for at kontroversen rundt hennes Breivik-uttalelser kommer av at «alt skal vris og vrenges på» i mediene og at det har vært veldig sårt for henne.

– Det er stor forskjell på det å ville beskytte landet vårt mot ekstrem islamisme og handlingene, jeg tar selvfølgelig fullstendig avstand. Noen tror jeg støttet det han gjorde, det er så horribelt som det går an. →

– Det som skremmer meg er at vi allerede har flere muslimske politikere, som for eksempel Hadia Tajik. Mange har store familier som stemmer på seg. Det er sånn de kommer til å ta over landet.

Kjersti Gilje til Klassekampen i 2013

– Men på hvilken måte har du egentlig endret oppfatning om Breiviks synspunkter?

– Det å beskytte landet mot ekstrem islamisme, radikal islamisme, for å si det på den måten, akkurat det er bra, det er jeg også redd for når man ser alt som skjer rundt omkring, ikke sant – skytingen i Oslo og knivstikking og alt, det er jo stort sett folk som har tilknytning til islam bak det grusomme som skjer i landet vårt, og det vil jeg gjerne verne landet mot.

– Det er vanskelig å forstå om du har endret syn eller om du fortsatt støtter innholdet i manifestet eller de tingene han sa?

– Jeg har ikke lest manifestet i det hele tatt, jeg har bare hørt fra andre som har lest det. Jeg støtter ikke manifestet slik jeg har hørt det fra andre. Det eneste jeg støtter er at vi må beskytte landet vårt.

Gilje forteller at hun hørte «littegrann» av Breiviks tale, og at hun knyttet hans uttalelser om angrep på kristne til en episode fra da hun var aktiv i Kristent samlingsparti, der en stand skal ha blitt «angrepet av folk fra ekstrem islamisme».

– Men hva var det den gangen som gjorde at du støttet Breiviks synspunkter spesifikt?

– Det er så mange år siden at det er vanskelig å huske, tiden går så fort. Men jeg har alltid tatt avstand fra det han gjorde. Det eneste jeg støttet i synspunktene var at vi må beskytte landet vårt.

Om AUF i 2021: «Skulle tro de hadde lært».

For to år siden gikk Gilje ut på Facebook mot AUFs bruk av slagordet «Boikott Israel», som hun assosierte med at det også ble brukt på Utøya like før Breiviks angrep.

«Skulle tro de hadde lært (…) men ser dessverre ikke slik ut, nei (…) Det var jo akkurat dette som ble gjort kun 2 dager FØR den grufulle massakren på utøya. Ja det får meg unektelig til å undres», skrev hun blant annet.

– Den aksjonen skjedde og så kom tragedien, da, sier Gilje til Filter Nyheter.

Hun mener AUF har «indoktrinert ungdommer til å hate Israel og jødene» og «sprer jødehat».

– Det viste seg jo at Breivik ikke var motstander av kristne eller kristendommen og jeg tror ikke han er motstander av jødene heller faktisk, sier Gilje. (Breivik har i ettertid erklært seg som nazist, red. anm.).

– Noen vil tolke det som at du mener angrepet var en konsekvens (av Israel-boikott-markeringen)?

– Jeg tolker det dithen. Det var kanskje dråpen som fikk begeret til å flyte over for ham.

– Da høres det fort ut som du mener det var fortjent, eller at…

– Nei, nei, selvfølgelig ikke. Men jeg synes de bør være forsiktige med hva de driver med der.

Mener muslimer ikke må få politiske posisjoner: «De kan framstå som veldig uskyldige».

Gilje har vært en del av det muslimfiendtlige miljøet i Norge og ulike organisasjons-

dannelser der i mange år. Hun var blant annet sentral i «Norwegian Defence League» (NDL) og de mislykkede forsøkene på å etablere Pegida-bevegelsen i Norge. I likhet med andre Norgesdemokratene-kandidater har hun også lang fartstid fra Stopp islamiseringen av Norge (Sian).

Gilje har kalt islam «djevelens ideologi» og har tidligere gitt uttrykk for at muslimer bør hindres i å få politiske verv eller posisjoner i Norge. «Det som skremmer meg er at vi allerede har flere muslimske politikere, som for eksempel Hadia Tajik. Mange har store familier som stemmer på seg. Det er sånn de kommer til å ta over landet», uttalte hun til Klassekampen i 2013.

Til Filter Nyheter klargjør Gilje at hennes bekymring om muslimsk maktovertagelse står ved lag og at den stammer fra en kristen, eks-muslimsk pastor som har beskrevet hva som kan skje.

– Han sier: hva dere enn gjør i Norge, ikke la muslimer komme inn i styrende organer, for det er på den måten de vil ta over landet deres.

– Om man har fått én, to, tre inn, ikke sant, så er det så veldig, veldig lett å få flere inn, om du forstår hva jeg mener, via valg, ved å sette opp flere og flere og flere muslimer. Vi kan aldri vite nøyaktig hvem som egentlig støtter radikal islam. Og har du fått mange nok inn da – vipps! så har du flertall inne på Stortinget, utdyper Gilje.

– Tidligere har du nevnt blant andre Hadia Tajik (Ap)?

– Jeg har ikke noe imot henne som person. Men hun mente vel at unger på videregående skole burde få koranen.

– Men hun er jo ikke tilhenger av radikal islam på noe vis?

– Hun er ikke det. Men det jeg sier er at man kan aldri vite, egentlig, i bunn og grunn. De kan framstå veldig uskyldige, ikke sant. Det er det som er farlig. Men det er farlig å dra alle over en kam også, så det skal man være veldig forsiktig med.

– Mener du at politikere som Tajik og Abid Raja spiller et slags skuespill?

– Jeg har aldri sagt at de spiller skuespill, og det tror jeg absolutt ikke heller. Men jeg er redd for at man aldri kan vite, det er det som er. Man kan aldri vite. Men Abid Raja virker veldig koselig, det gjør han.

Sikter høyere i stortingsvalget i 2025. Gilje understreker at hun har vært opptatt av å unngå at hennes tidligere uttalelser vil ødelegge for partiet akkurat når det har «vind i seilene», men at hun håper å få en mer framtredende rolle i Norgesdemokratene om to år.

– Jeg vil være forsiktig med å ha verv eller noe sånt før jeg ser at det er greit for alle, så får jeg se etter hvert når det nærmer seg stortingsvalget. Men jeg har veldig lyst, i hvert fall.

Gilje forteller at noen av vennene i Norgesdemokratene har oppfordret henne til å prøve å få de ofte siterte uttalelsene om Anders Behring Breivik slettet fra Google-søk.

– Men det er ikke så lett, sier Gilje til Filter Nyheter.

– Jeg har flere ganger prøvd å få slettet mine fatale uttalelser, men uten hell. De har vært, og er, ødeleggende for meg. Jeg angrer på dette nettopp fordi de er ødeleggende for mitt omdømme. Folk leser og tror det de vil tro. De får bare med seg det første de leser, setter seg ikke inn i hva det gjelder, hva som egentlig står, skriver hun i en e-post etter intervjuet.

Partilederen: – Blir tolket i verste mening, har aldri støttet terror. Etter første publisering av denne artikkelen har partileder Geir Ugland Jacobsen sendt følgende uttalelse til Filter Nyheter:

«Det er 10 år siden vedkommende kom med noen kontroversielle uttalelser. Noe av dette burde ha vært usagt, men hun ble også tolket i verste mening. Personen har utdypet hva hun faktisk mente, hun angrer på ting som kom feil ut, og har fått tilgivelse.

Hun har aldri støttet terror, og gjør det heller ikke nå. Hun ble ekskludert fra ND i 2017, men fikk bli medlem igjen i fjor basert på at vi mener at personer som har beklaget og angrer på noe de tidligere er ekskludert for, skal få en ny sjanse dersom partiledelsen enes om det.

Det er slik det fungerer ellers i samfunnet. Angrer man, har gjort opp for seg og sannsynligheten for gjentakelse vurderes til null, bør man få en ny sjanse.

Vi har tidligere spurt Filter Nyheter om de oppfatter det som et problem at personer som har støttet massemordere som Stalin, Mao og Pol Pot, og som slett ikke angrer, får ledende stillinger i det norske samfunnet, f.eks som avisredaktører.

(…)

Venstresidens og Filter Nyheters dobbeltmoral er for oss bare helt ufattelig. Når dere eksponerer dobbeltmoralen så tydelig som dere gjør med denne drittpakken, gir det dere null troverdighet. Dere er og blir politiske aktivister som bidrar til en desinformert befolkning, og dermed et stort demokratisk problem». ■

- *Denne artikkelen er del av et prosjekt som har fått støtte fra stiftelsen Fritt Ord.*

Artikkelen ble først publisert 23. mai

– Noe av dette burde ha vært usagt, men hun ble også tolket i verste mening.

Geir Uglad Jacobsen, partileder for Norgesdemokratene

Filter Nyheter har gransket bakgrunnen til Bjørn Christian Rødal i forlaget «Legatum Publishing». Han var i et jødefiendtlig og rasistisk nettverk og holdt tale foran høyreekstremister i utlandet sammen med Breivik-apologeten Greg Johnson.

TEKST Harald S. Klungtveit

Taler sammen med Breivik-apologet: Stifter av forlaget «Legatum» var i jødefiendtlig og rasistisk nettverk

↑ Greg Johnson (t.v.) og Bjørn Christian Rødal presenteres som talere i Kyiv i 2018.

«Vi mistet kontroll på kulturen vår, vi mistet kontrollen over utdanningsinstitusjonene våre, og derfor mistet vi kontrollen på politikken og vår skjebne – fordi vi lot denne fremmede gruppen, jøder, komme inn og orme seg inn i maktposisjoner. De styrer vårt land, og – fordi vi har så mye makt over deres land (Norge, red.anm.), også deres land – inn i glemselen. Og det må ta slutt».

«Scandza Forum» i Oslo 1. juli 2017 var en konferanse der talere uten omsvøp snakket på vegne av «den hvite rasen», om nordmenns «rasebevissthet» og om hvordan man skal oppnå «massedeportasjon» av alle «ikke-hvite».

Johnson vitset om å slå folk på venstresiden med batonger, mens en annen taler snakket om «meksikanere og svarte» som en «trussel».

Én av deltagerne på konferansen var romsdalingen Bjørn Christian Rødal (36), den gang nestleder i partiet Alliansen under Hans Jørgen Lysglimt Johansen.

Våren 2023 har Rødal og en annen høyreradikal aktivist, Tore Rasmussen i partiet Norgesdemokratene, søkt medieoppmerksomhet rundt deres nye forlag, Legatum Publishing. Forlaget vil nå «studenter, foreldre og barn» med innvandringsfiendtlige bøker kjent fra den såkalte identitærbevegelsen.

Forlaget har avfeid alle antydninger om rasisme eller fascisme.

Samtidig kan Filter Nyheter dokumentere at Bjørn Christian Rødal har en lang historikk med kontakt med personer som er kjent for raseteorier, jødefiendtlige uttalelser, muslimhat og koblinger til «hvit makt»-miljøer eller nazisme. →

↑ Colin «Millennial Woes» Robertson og Bjørn Christian Rødal i Nederland i 2018. Foto via Hope Not Hate.

↑ Mike Peinovich, som lenge opererte under pseudonymet «Mike Enoch» var en av nøkkelpersonene i den rasistiske «alt right»-bevegelsen. Foto: Ukjent

Noen av personene har vært i søkelyset til PST eller andre sikkerhetstjenester med tanke på høyreekstremisme.

Nazister og Breivik-svermeri. Scandza Forum var samlinger i Sverige, Norge og Danmark i et raseideologisk og antisemittisk nettverk der flere av de involverte var nøkkelpersoner fra den såkalte «alt-right»-bevegelsen i USA og Sverige.

På det lukkede arrangementet i 2017 framstilte Greg Johnson de frammøtte nordmennene som landets kommende makthavere.

«Dere er Norges legitime regjering i eksil», sa amerikaneren, regnet som den viktigste ideologen tilknyttet konferansen.

I Norge er Scandza Forum best kjent for at Greg Johnson to år senere ble pågrepet på anmodning fra Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og utvist fra Norge før han rakk å tale på 2019-utgaven av konferansen.

Bakgrunnen var at Greg Johnson i 2012 hadde uttrykt støtte til Anders Behring Breiviks begrunnelse for 22. juli-angrepene.

– Den pågrepne forfekter og kommuniserer en høyreekstrem ideologi. Det er en fare for at den kan resultere i vold eller voldelige handlinger, uttalte PST.

Men Johnson var ikke den eneste ekstreme stemmen i forsamlingslokalet i Oslo i 2017.

Mike Peinovich er kjent for å fremme nynazisme i flere blogger og podkaster der holocaustfornektelse, grov antisemittisme og sjikane av mørkhudede, jøder og meningsmotstandere er den røde tråden.

I Bekkelagshuset i 2017 snakket han om viktigheten av å overbevise folk om at jøder ikke er hvite, men en «fremmed etnisk gruppe» – som ledd i en strategi for å få folk flest sinte nok til at de går inn for å «samle sammen og sende ut» alle «ikke-hvite».

> «Den pågrepne forfekter og kommuniserer en høyreekstrem ideologi. Det er en fare for at den kan resultere i vold eller voldelige handlinger.»
>
> PST om Greg Johnson

– Vi kommer ikke til å bli kvitt dem fredelig, poengterte en annen av talerne, den rasistiske youtuberen Colin Robertson («Millennial Woes») fra Skottland.

Bjørn Christian Rødal deltok på Scandza Forum minst to ganger, i 2017 og 2019.

Før begge konferansene var det offentlig kjent, blant annet i norske medier, at en rekke av talerne tidligere hadde fremmet etnisk rensing og hat mot minoriteter bak eufemismen «hvit nasjonalisme».

Arrangørene forhåndsgodkjente alle deltagere for å unngå at antirasistiske aktivister eller journalister som ikke var invitert, fikk adgang.

Lederen av Scandza Forum, Frodi Midjord, hadde lenge pleid kontakt med høyreekstreme miljøer. Midjord oppkalte podkasten sin etter et motto hentet fra Mussolini-æraens fascister, og inviterte blant andre gjester fra den voldsfremmende, nazistiske organisasjonen Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM) til å promotere sine aktiviteter på podkasten.

– Utfordres intellektuelt. Flere aktive nynazister fra DNM har også vært deltagere på Scandza Forum.

Samlingene – trolig rundt 50 personer i 2017 og omlag 80 i 2019 – var tilrettelagt for mingling, fest og salg av talernes bøker, med titler som «The White Nationalist Manifesto».

«Under konferansen var det mange pauser som ga mulighet til å sosialisere. (…) Når talene og spørrerunden var ferdig, så fortsat-

↑ Scandza Forum-lederen Frodi Midjord bak politibeskyttelse under konferansen i Oslo i november 2019. Foto: Filter Nyheter

te møtet inn i de sene nattetimer – med musikk og ordskifte mellom både gamle og nye kjente», het det i referatet fra en av de norske involverte i 2017.

Bjørn Christian Rødal mener Filter Nyheters bruk av ordet «nettverk» i denne artikkelen, er feil:

– Jeg vil på det sterkeste avvise at man er en del av et nettverk bare ved å delta på en konferanse. Om man kun leser bøker eller deltar på konferanser etc. som ikke utfordrer deg intellektuelt, så lever man et fattig åndsliv, skriver han i en e-post.

I 2017 var en av talerne på Scandza Forum i Oslo en norsk høyreekstremist i slutten av 20-åra som opptrådte under pseudonymet «Lauritz von Guildhausen». Den internasjonalt orienterte vestlendingen var blant annet tilknyttet det nazistiske nettstedet «The Daily Stormer» (hvor han blant annet hyllet nynazistdemonstrasjonen i Kristiansand samme år) og hadde vært gjest i podkasten til nynazistene i Den nordiske motstandsbevegelsen, der han diskuterte «rasesolidaritet» og «det jødiske spørsmålet».

En annen av talerne var altså den profilerte «alt-right»-aktøren Mike Peinovich, også kjent som «Mike Enoch».

Bare seks uker etter konferansen i Oslo var Peinovich en av organisatorene bak den høyreekstreme «Unite the Right»-marsjen i Charlottesville i USA, som endte i et terrorangrep da nynazisten James Alex Fields kjørte bilen sin inn i en folkemengde av motdemonstranter og drepte antirasisten Heather Heyer, mens ytterligere åtte mennesker ble alvorlig skadet.

Rødal og Johnson holdt taler for nazister. I tida mellom de to Scandza-arrangementene i Oslo hadde Rødal stiftet nærmere bekjentskap med Greg Johnson. I oktober 2018 holdt både Johnson og Rødal taler – rett etter hverandre – på et «paneuropeisk» seminar i Kyiv der flere kjente høyreekstremister fra ulike land var sentrale bidragsytere.

Blant de forhåndsannonserte organisasjonene på konferansen var de tyske nynazistene i Dritte Weg – en søsterorganisasjon til DNM i de nordiske landene – og Junge Nationalisten, som av Tysklands sikkerhetstjenester har vært sett på som en trussel mot demokratiet på grunn av «aggressiv agitasjon» med «rasistiske, antisemittiske, homofobiske og revisjonistiske» argumenter.

> – Jeg vil på det sterkeste avvise at man er en del av et nettverk bare ved å delta på en konferanse. Om man kun leser bøker eller deltar på konferanser etc. som ikke utfordrer deg intellektuelt, så lever man et fattig åndsliv.
>
> Bjørn Christian Rødal

Overfor Filter Nyheter kalte Rødal det «litt hummer og kanari» og hevdet det var «folk jeg aldri hadde møtt eller sett før».

– Det var spennende å være der. Så var jeg selvfølgelig enig i enkelte ting og uenig i andre ting. Og det er det nok sikkert når folk på venstresida møtes også, at du får hele spekteret fra Tjen Folket til SV, liksom, uttalte Rødal til Filter Nyheter i 2018.

Foran de mange høyreekstremistene holdt han tale om «europeisk brorskap».

Etterpå var Rødal til stede under en ultranasjonalistisk marsj der blant andre →

den høyreekstreme gruppen C14, kjent for voldelige angrep mot romfolk, deltok.

– Jeg deltok ikke i marsjen som sådan. Jeg sto på gata og så at de marsjerte forbi. (…) da den hadde marsjert forbi oss, så rusla jeg på en måte etter, kan du si, sa Rødal i 2018.

«Hvis Breivik hadde drept ledelsen i Arbeiderpartiet hadde forsvaret kanskje holdt vann». Greg Johnson forfekter etnisk rensing for å oppnå stater bestående av bare hvite mennesker og har tatt til orde for å deportere jøder fra Europa. I Oslo i 2017 snakket Johnson blant annet om viktigheten av å «agitere» hvite i USA for å få gjennomslag for grep som massedeportasjoner.

I likhet med nazister dyrker Johnson konspirasjonsteorier om at jøder har skylda for innvandring og flerkultur som vil lede til den hvite befolkningens undergang om ikke fiendene bekjempes raskt.

«Jøder er ikke bare forskjellige fra hvite, men mektige og ondsinnede fiender som bærer betydelig ansvar for å ha forårsake hvites fall og for å gå imot hvit fornyelse», heter det i én av Johnsons tekster om «jødespørsmålet».

Bjørn Christian Rødal har minst fire ganger vært tilstede på lukkede arrangementer der Johnson har vært annonsert som taler. Han hevder at han ikke har fått med seg Johnsons antisemittiske uttalelser eller tekster.

– Hvorfor ønsket du å være i hans nettverk og hvordan vil du beskrive Johnsons synspunkter?

– Igjen, man er ikke en del av et nettverk ved å delta på en konferanse. Det eneste jeg har merket meg av Johnson sine uttalelser angående jøder er at han sier de historisk har vært et grusomt eksempel på hva som skjer med et folk uten en egen nasjonalstat til å beskytte de, og at vestlige land har mye å lære av Israel, uttaler Rødal til Filter Nyheter.

Da PST sørget for at Johnson ble pågrepet i Oslo i 2019, var Rødal frustrert. Etter at pågripelsen ble kjent skrev han på Facebook og Twitter at det var en «ulovlig politisk motivert arrestasjon». «Aksepterer vi dette? Er det slik vi vil ha det i Norge?», spurte Rødal.

Bakteppet for PSTs bekymring var altså hva Greg Johnson skrev offentlig om Anders Behring Breivik året etter at han drepte 77 mennesker i det høyreekstreme angrepet på Arbeiderpartiet og AUF.

Johnson mente Breivik «gjorde det av kjærlighet», refererte til terroren som «nødvendig» og en «konsekvens av Arbeiderpartiets politikk», og mente Breivik i rettssaken i Oslo tingrett hadde gitt et «kraftfullt, intelligent og velargumentert forsvar av sitt syn og handlinger».

«Det norske arbeiderparti er ansvarlig for all volden forårsaket av deres politikk, inkludert den uunngåelige volden fra nordmenn som gikk lei og endelig slo tilbake. Det inkluderer Breivik», skrev Johnson i en tekst publisert 18. mai 2012.

Johnsons hovedinnvending etter massakren på Utøya så ut til å være at Breivik «valgte feil mål». Den amerikanske ideologen gikk langt i retning av å beskrive drap på voksne

↑ Stead Steadman på vei til Scandza Forum i Oslo i 2019. Foto: Filter Nyheter

politikere i Ap eller redaktører i norske medier som legitimt virkemiddel for å bekjempe «ikke-hvit innvandring».

«Svakheten i Breiviks argument er ikke det moralske premisset, men valget av mål: Hvis han hadde drept ledelsen i Arbeiderpartiet, eller lederne i norsk presse – i motsetning til folk så unge som 14 år – hadde forsvaret kanskje faktisk holdt vann. Det er sjokkerende at Breivik la så mye tanke og planlegging bak sine handlinger uten å tenke bare litt mer på valget av mål.»

«Borgerkrig er uunngåelig». En annen Scandza Forum-profil som Rødal har møtt utenfor konferansene i Oslo, er nevnte Colin Robertson, en videoblogger som lenge skjulte identiteten sin bak pseudonymet «Millennial Woes».

Den dypt rasistiske og antisemittiske skotten mener Europa er «dømt til å føre krig» for å forsvare «det sanne hjemmet for hvite». Han har referert til «de 14 ordene» – et slagord fra den nå avdøde «hvit makt»-lederen David Lane som nesten utelukkende har vært brukt av nynazister.

– Vold, og da mener jeg borgerkrig, er uunngåelig mellom oss – innfødte europeere – og diverse innvandrergrupper, sier Robertson i en av videoene sine, som rundt 2017 var svært populære i målgruppen.

Robertson var en av hovedtalerne da rasistlederen Richard Spencer holdt konferanse i Washington D.C. etter Donald Trumps valgseier. Arrangementet ble verdenskjent da flere av tilhørerne reiste armen i nazihilsen da Spencer ropte «Hail Trump, hail our people, hail victory!» fra scenen.

Da magasinet Atlantic i 2016 lagde en dokumentar om miljøet rundt Richard Spencer uttalte Robertson seg – da ennå under pseudonym – om jøder: «For to eller tre år siden forsto jeg endelig det som kalles Det jødiske spørsmålet. At det er problemer med det jødiske folk».

I Oslo i 2017 snakket Robertson om drømmen om «hvite stater» som ikke er «formet og organisert av jøder».

Bjørn Christian Rødal poserte på bilder med Robertson på konferansen «Erkenbrand» i Nederland i 2018. Også her var både Greg Johnson, Frodi Midjord og Robertson blant talerne – som i Oslo.

Rødal vil ikke svare på hvorfor han ønsket å bli assosiert med Colin Robertson og arrangementer han taler på.

– Det virker som om du er mer interessert i disse personene, deres historikk og disse temaene enn det jeg er, skriver Rødal i en e-post til Filter Nyheter.

På konferansen i Nederland var også den britiske nettverksbyggeren og nazi-sympatisøren Stead Steadman, som senere dukket opp på Scandza Forum i Oslo i 2019.

Steadman, lett gjenkjennelig i sine karakteristiske kortbukser, er særlig interessert i Sverige og Norge, fordi han knytter norrøn gudetro til rasistiske ideer og mener den ariske rasen har sitt utspring her.

↑ SVT-dokumentaren viste klipp av apartheid-apologeten Nilsson på skytetrening i Sør-Afrika med en «selvforsvarsmilits» for hvite farmere kalt Boerlegionen.

Promoterte svensk høyreekstremist fra «hvit makt»-miljøet. Også i arbeidet for partiet Alliansen har Rødal hatt kontakt med personer kjent for bånd til ekstremisme.

I april 2018 lagde Rødal en egen video for Alliansen på Facebook der han møtte svenske Jonas Nilsson og promoterte hans film om Sør-Afrika, «The Boer Project». Mytebygging om et «folkemord på hvite» i Sør-Afrika – som et slags forvarsel om Europas skjebne – står sentralt i mange innvandringsfiendtlige miljøer.

Nilsson har i Sverige vært i høyreekstreme kretser siden han var i tenårene. Han har ifølge Expo blant annet bakgrunn fra nazistiske Svenska motståndsrörelsen, som senere ble Den nordiske motstandsbevegelsen, og har skrevet bøker på det raseideologiske forlaget Logik som var tilknyttet Nationalsocialistisk front / Svenskarnas parti. →

↓ Jonas Nilsson og Bjørn Christian Rødal i Alliansens video i 2018.

↑ Hans Jørgen Lysglimt Johansen og Bjørn Christian Rødal i en av Alliansens valgkampvideoer.

↑ William Jaffray, Armin-Paul Hampel (AfD), Bjørn Christian Rødal, Luke Hunter og James McCulloch i forbindelse med Traditional Britain Group i 2018. («Sladdingen» av Hunter og McCulloch ble gjort i den opprinnelige publiseringen). Foto via Hope Not Hate

Nilsson ble dømt for grov vold mens han var del av det organiserte nazistmiljøet. I en av bøkene sine utbroderer han tanker om en kommende «rasekrig».

Ifølge Expo fikk Nilsson hjelp av nazistene i Den nordiske motstandsbevegelsen til å samle inn penger til «The Boer Project».

I 2018 oppfordret Rødal alle Alliansens følgere til å støtte Nilssons prosjekt.

Rødal hevder i dag han ikke visste noe om Nilssons høyreekstreme bakgrunn.

– Hvorfor oppsøkte du ham og ville introdusere ham for et norsk publikum?

– Fordi jeg ville sette søkelys på overgrepene mot Boerne i Sør-Afrika. Jeg vurderte dokumentarfilmen «The Boer Project» isolert sett som en god og profesjonell produksjon. Jeg er ikke kjent med hans eventuelt øvrige virksomhet eller finansiering, skriver Rødal i en e-post til Filter Nyheter.

Fem måneder etter at Rødal promoterte Nilsson, avslørte gravejournalister i SVT at Nilsson var del av et hemmelig høyreradikalt nettverk kalt Föreningen, der den svenske høyreekstremisten blant annet drev kampsporttrening. I skjulte opptak snakket Nilsson om nødvendigheten av å «bygge voldskapital» i bevegelsen og at han selv var «beredt til å gå så langt som helst».

Avbildet med terror-orientert nynazist året før pågripelse. Traditional Britain Group i Storbritannia er en høyreradikal konferanse der både europeiske parlamentarikere på ytre høyre og mer ekstreme aktører – som nevnte Richard Spencer – har vært blant trekkplastrene.

I 2017 var Bjørn Christian Rødal en av talerne på konferansen. Da snakket han om kampen mot «kulturmarxister» og skrøt av Alliansens «geriljataktikk» og hvordan han og Hans Jørgen Lysglimt Johansens parti var et «sjokk for etablissementet» i Norge.

Under den samme konferansen året etter, poserte Rødal på et bilde med blant andre britene James McCulloch og Luke Hunter – mannen med sladdet ansikt som holder armen sin rundt Rødal.

Kort tid senere avslørte researchere i organisasjonen Hope Not Hate at Luke Hunter hadde blitt en pådriver i terrororienterte nynazistnettverk på plattformen Telegram.

Der forfektet han massemord, drap på politifolk, angrep på synagoger og diskuterte opprettelsen av «celler» av høyreekstremister. Hunter knyttet kontakt med terrororganisasjonen Feuerkrieg Division (FKD), som en periode var sentral i flere lands etterforskninger av nynazister som dyrket såkalt akselerasjonisme.

Etter avsløringen i 2019 ble Luke Hunter pågrepet av britisk sikkerhetstjeneste og i desember 2020 ble han dømt til fire år og to måneders fengsel for blant annet oppfordringer til terrorisme.

– Traditional Britain Group er Storbritannia sin ledende intellektuelle arena på den tradisjonelle høyresiden. Jeg hadde ingen grunn til å tro at personer man møter på deres arrangementer senere skulle bedrive slik virksomhet. Jeg var på det tidspunktet ikke kjent med hvem Hunter var, uttaler Rødal til Filter Nyheter.

Brukte rasismedømt politiker i valgkampen. Partiet Alliansen ble lansert som «nasjonalisme med et smil» men endte opp med å bli en del av det høyreekstreme miljøet i Norge, med nynazister på valglistene, utilslørt jødefiendtlige uttalelser fra partilederen og pengedonasjon til Den nordiske motstandsbevegelsen.

Rødal har distansert seg fra Hans Jørgen Lysglimt Johansen og har tidligere understreket at han forlot Alliansen, «etter en periode med gradvis mer og mer uheldige uttalelser fra partilederen». Overfor Filter Nyheter vil han ikke tidfeste dette nærmere, utover at det var «kort tid etter at partilederen gikk av hengslene».

I 2019 var Rødal med på å invitere den rasismedømte danske provokatøren Rasmus Paludan til Oslo for å skape blest rundt det høyreradikale Selvstendighetspartiet (Shp).

Tidligere hadde Paludan blant annet holdt taler om at «Våre gater og smug vil bli forvandlet til elver av blod. Og de fremmede fienders blod vil ende i kloakken, der de fremmede fiender hører hjemme», snakket om å «klargjøre sine våpen» og at et «endelig mål» er at det «ikke er en muslim igjen på jorden».

Under arrangementet med Paludan i Karl Johans gate, kom den danske hedersgjesten med rasistiske utfall mot den norske forfat-

↑ Bjørn Christian Rødal (t.h.) med Rasmus Paludan i Selvstendighetspartiets valgkamp i 2019. Foto: Filter Nyheter

teren Guro Sibeko, som sto i nærheten for å observere.

«Er du fra Afrika? Hvorfor drar du ikke tilbake dit?», ble Paludan referert på, og snakket senere om at Sibeko «aldri noensinne blir norsk» på grunn av hennes «avstamning».

Rødal var «valgkampsjef» og ideolog i Selvstendighetspartiet, som senere ble slått sammen med Demokratene (nå Norgesdemokratene).

Til Filter Nyheter bekrefter den tidligere politikeren at han i dag er medlem i Norgesdemokratene.

– Det stemmer at jeg er støttemedlem. Jeg har ingen planer om å stille til valg, skriver Rødal.

Filter Nyheter skrev i forrige utgave om den høyreekstreme fortiden til den andre stifteren av Legatum Publishing. Tore Rasmussen, som nå er listetopp for Norgesdemokratene i Haugesund under årets kommunevalg.

Rasmussen var en del av det voldelige nynazistmiljøet i Norge fram til starten av 2000-tallet men har siden tatt avstand fra nazisme. I 2017 var han blitt en viktig aktivist i den innvandringsfiendtlige identitærbevegelsen, men ble etterhvert nektet innreise i Storbritannia på grunn av rollen i «Generation Identity».

Organisasjonen hadde problemer med å unngå høyreekstremisme i egne rekker, og Rasmussen ble i 2018 avbildet under en GI-markering sammen med en mann som viste seg å være voldsfremmende nazist tilknyttet en organisasjon terrorstemplet av britiske myndigheter.

(Rasmussen ville ikke kommentere artikkelen om ham utover å karakterisere det som «et personangrep og en drittpakke». Den nevnte nazisten skal ha blitt ekskludert fra GI etter avsløringen).

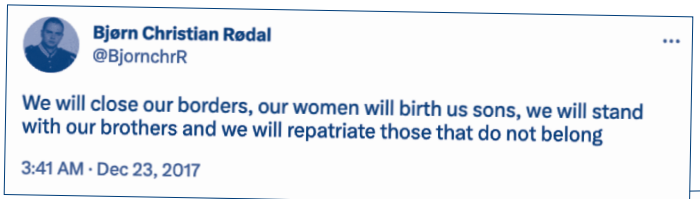
Under Norgesdemokratenes landsmøte i helga, stilte partileder Geir Ugland Jacobsen og andre politikere opp på bilder med partifellene Rasmussen og Rødal, som hadde en egen Legatum Publishing-stand der de solgte franskmannen Renaud Camus' bok «Dere skal ikke erstatte oss!». Forordet i den norske utgaven er skrevet av Norgesdemokratenes politiske nestleder Øyvind Eikrem.

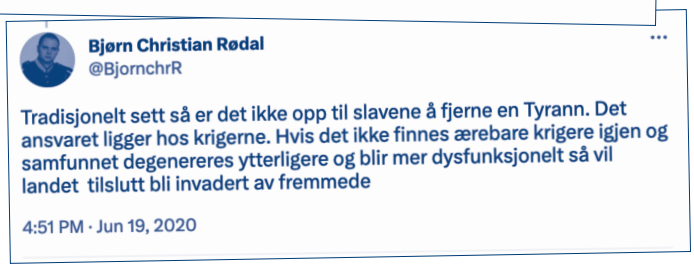
Bjørn Christian Rødal har tidligere retvitret innlegg fra ulike forlag eller bokdistributører i utlandet som i likhet med Legatum Publishing regner seg som «dissidenter» på høyresiden.

En av aktørene Rødal retvitret er «Caribbean Thule Publishing», som i andre meldinger har reklamert for bokversjonen av manifestet til den amerikanske terroristen Ted Kaczynski og bøkene til den rumenske fascisten Corneliu Z. Codreanu – lederen for militsen Jerngarden på 1930-tallet og et forbilde for mange senere høyreekstremister.

– Alle dine spørsmål går på «guilt by association». Når du først forsøker å henge meg ut, kan du ikke vise til noe jeg har sagt eller skrevet selv?, skriver Rødal til Filter Nyheter på spørsmål om dette.

På Twitter har Rødal tidligere gitt uttrykk for at liberalismen er et åk fra «french faggots» (de franske opplysningsfilosofene) og at han drømmer om et patriarkalsk samfunn der kvinner er hjemmeværende og sørger for at det er nordmenn av riktig valør som føder mange barn. ■

• *Denne artikkelen er del av et prosjekt som har fått støtte fra stiftelsen Fritt Ord.*

Artikkelen ble først publisert 15. mai

GULLFISK-KAVALKADEN:

103 NYHETER

FRA 2023

VI ALLEREDE HAR GLEMT

FOTO: Brookings Institute/Matt Johnson (CC BY 2.0)

2. JANUAR

To eksplosjoner i boligblokker ryster Stockholm. Det er starten på nok et halvår med et stort antall sprengninger og skyteepisoder i svenske byer.

Kari Elisabeth Kaski sier nei til å bli SV-leder for å prioritere familien. Kirsti Bergstø står dermed uten utfordrere til ledervervet på årsmøtet i mars.

Bane Nor «kan ikke love noe som helst» om når Follobanen kan åpne. Den splitter nye milliard-tunnelen sør for Oslo ble stengt en uke etter åpningen i desember på grunn av feil på høyspentanlegget. I februar blir det kjent at det var full skjæring mellom den spansk-italienske entreprenøren AGJV og Bane Nor bare seks uker før banen skulle åpne. Banen blir til slutt gjenåpnet i mars.

4. JANUAR

Hakeem Jeffries fra Det demokratiske partiet i USA blir den første svarte minoritetslederen i Representantenes hus. Det republikanske partiets ordførerkandidat Kevin McCarthy blir imidlertid blokkert av ytre høyre-opprørere i egne partirekker. Etter gjentatte stemmerunder, intense forhandlinger og adskillige innrømmelser overfor opprørerne, blir McCarthy valgt den 7. januar.

Helsedirektoratet mener rusmiddelanalysetjenesten til Foreningen tryggere ruspolitikk (FTR) er å regne som «medvirkning til ulovlige handlinger», og foreningens søknad om tilskudd avslås.

5. JANUAR

Det blir kjent at Zaniar Matapour, den siktede for Pride-skytingen 25. juni i fjor, og Arfan Bhatti, som er siktet for medvirkning, siden 2020 hadde omfattende kontakt der de diskuterte «homofili-praksisen» i Norge. Snart melder Etterretningstjenesten at PST fikk fortløpende oppdateringer fra dem om at et skandinavisk terrorangrep var under oppseiling, i forkant av skytingen. I februar blir det kjent at en av tjenestens agenter utga seg for å være fra IS og så seint som tre dager før skyteepisoden chattet med det som antakelig var islamisten Arfan Bhatti om et mulig anslag i Skandinavia. I april avviser PST de fikk all informasjonen Etterretningstjenesten satt på i forkant. I juni forteller en granskningsrapport om åpenbare feilvurderinger, byråkrati, misforståelser, sendrektighet, ferieavvikling, tekniske løsninger, mannskapsmangel og ukultur i forholdet mellom E-tjenesten og PST.

6. JANUAR

Riksadvokaten tar ikke klagen til følge, statsadvokatens henleggelse blir stående, og saken mot Atle Antonsen etter den rasistiske ordbruken om Sumaya Jirde Ali er med det avsluttet.

8. JANUAR

Kongressbygningen, presidentpalasset og Høyesterett-bygningen i Brasils hovedstad Brasilia stormes av ytre høyre-opprørere. Statsledere fra hele verden fordømmer hendelsene.

9. JANUAR

To unge demonstranter blir hengt i Iran. Dermed er fire henrettet for å ha deltatt i protestbevegelsen mot prestestyret i landet.

11. JANUAR

Det såkalte Rolleforståelse-utvalget leverer sin rapport til justisminister Emilie Enger Mehl (Sp). Utvalget slår fast at det er mangel på etterlevelse av regler som har ført til at Norsk Narkotikapolitiforening har opptrådt slik at den forveksles med det norske politiet. 9. En måned senere hevder Mehl i Stortinget at det ikke er noen generell tillitskrise i politiet.

11 blir drept i en masseskyting i Monterey i California. Det er starten på et masseskytingsår i USA som med over 30 dødsofre totalt i mai ligger an til å bli det verste i nyere historie. Gjerningsmannen som dreper 7 i Texas 6. mai, knyttes til høyreekstrem ideologi.

13. JANUAR

Oslos byrådsleder Raymond Johansen anklager leder i Rødt Oslo – byrådets faste støtteparti – for å løpe Putins ærend ved å ikke støtte våpenhjelp til Ukraina. Noen dager senere får Rødts sentralstyremedlem Joakim Møllersen kraftige reaksjoner på sin opptreden på NRKs Debatten. Det bidrar til å presse flere av partiets profiler til å klargjøre sitt ja til våpenhjelp til Ukraina.

FOTO: Marie Lytomt Norum/Filter Nyheter

→

14. JANUAR

Minst 30 blir drept i et russisk missilangrep på en boligblokk i Dnipro i Ukraina.

Avhopperen Andrej Medvedev fra den russiske Wagner-gruppa kommer til Norge via grensa i Pasvikdalen. I slutten av måneden er han i Oslo og gir intervjuer til flere internasjonale medier, ruslende gatelangs i Karl Johans gate.

16. JANUAR

Ukrainske myndigheter erkjenner å ha tapt Soledar øst i Ukraina. Wagner-gruppa kjekler åpent med det russiske forsvarsdepartementet om hvem som skal ha æren for å ha erobret byen.

17. JANUAR

EU-parlamentet starter prosessen med å frata to medlemmer sin parlamentariske immunitet, som en del av opprullingen av hvordan Qatar og andre stater har betalt for innflytelse på unionens politikk.

18. JANUAR

Tyske myndigheter går langt i å avblåse faren for strømrasjonering. En mild vinter på kontinentet har bidratt til et lavt forbruk.

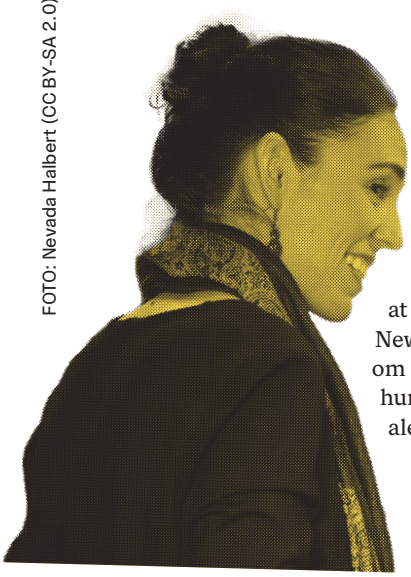

FOTO: Nevada Halbert (CC BY-SA 2.0)

19. JANUAR

To brødre er i Sverige dømt til henholdsvis livstid og ni år og ti måneders fengsel for grov spionasje til fordel for Russland.

20. JANUAR

Jacinda Ardern melder uventet at hun går av som statsminister på New Zealand. Det starter en debatt om de harde personlige angrepene hun har måttet tåle i presse og sosiale medier.

23. JANUAR

Den anti-islamske danske oppvigleren Rasmus Paludans koranbrenning i Stockholm utløser demonstrasjoner mot Sverige i Tyrkia, landet som (i tillegg til Ungarn) blokkerer for svensk Nato-medlemskap. Dagen etter må den svenske ambassaden stenge på grunn av demonstrasjonene. Samme dag åpner Finlands regjering for at landet kan gå inn i forsvarsalliansen uten å vente på Sverige. 4. april skjer det.

Vestlig etterretning sier russiske agenter trakk i trådene da en militant hvit makt-gruppering i 2022 sendte brevbomber til blant annet den spanske statsministerboligen.

Oslo tingrett avviser den såkalte plakatsaken knyttet til NNPF-debatten. Det viser seg at statsadvokaten, som tok ut tiltale mot en NNPF-kritiker som hang opp satiriske plakater i Oslo, selv viser seg å være medlem av Norsk narkotikapolitiforening. I mai sier statsadvokaten som mener seg uthengt av plakatene, Geir Evanger, at han klager til Riksadvokaten.

24. JANUAR

Tolv land, deriblant Spania, Nederland og Danmark, er enige om å donere tyskproduserte stridsvogner til Ukraina forutsatt at Tyskland gir sin velsignelse. Dagen etter kommer den.

27. JANUAR

Det dødeligste israelske raidet mot Vestbredden på 20 år utløser rakettangrep fra Gaza – som igjen besvares av israelske luftangrep.

30. JANUAR

Volodymyr Zelenskyj ber Vesten om å få opp tempoet i våpenleveranser og donere flere nye våpentyper, særlig på grunn av den vanskelige situasjonen i Donetsk. Det pågår konstante russiske angrep mot byer som Bakhmut og Vuhleda.

Flere enn 100 blir drept da en bombe eksploderer i en moské i en tungt bevoktet bydel i Peshawar i Pakistan.

1. FEBRUAR

Ukraina får langdistansevåpen fra USA. I mai beslutter Joe Biden å også utstyre landet med F 16-fly.

Det er stor oppmerksomhet i Norge om matvareprisene, idet bransjens vårlige «prisvindu» åpner. Enkelte varer stiger med så mye som 38 prosent i noen av butikkene, men snart konkurrerer kjedene om å sette dem ned igjen.

Legen Esben Esther Pirelli Benestad, kjent som ekspert på trans, fratas autorisasjonen. Transaktivister sier at mange unge med det mister tilgang på nødvendig helsehjelp.

Energikommisjonen leverer sin rapport og skriver at norsk produksjon må økes

FOTO: Mona Hauglid/TedXArendal (CC BY-NC-ND 2.0)

«uten unødig opphold». Kommisjonens leder og flere av medlemmene tar dissens mot hovedkonklusjonene.

2. FEBRUAR

Etter først å ha gitt aksept, snur Oslo politidistrikt og vil likevel ikke tillate en markering til Stopp islamiseringen av Norge (SIAN) foran Tyrkias ambassade. Filter Nyheter avslører senere at hypotetiske reaksjoner i utlandet, formulert i en trusselvurdering fra PST, kan ha ligget bak den svært uvanlige beslutningen. Både utenriksminister Anniken Huitfeldt, Statsministerens kontor og Justis- og beredskapsdepartementet var koblet inn.

FOTO: UN Photo/Eskinder Debebe (CC BY-NC-ND 2.0)

Justisminister Emilie Enger Mehl (Sp) innrømmer at hun har hatt Tiktok installert på tjenestetelefonen.

3. FEBRUAR

USAs forsvarsdepartement bekjentgjør at de følger med på en kinesisk overvåkingsballong som svever et sted over amerikansk fastland. Noen dager senere skytes ballongen ned utenfor østkysten, og det diplomatiske forholdet mellom de rivaliserende stormaktene forverres.

Norge kjøper 54 stridsvogner av den tyskproduserte typen Leopard 2, kunngjør regjeringen.

6. FEBRUAR

Et kraftig jordskjelv rammer Tyrkia og Syria. Mange av de hardest rammede områdene huser flyktninger fra Syria-krigen. Senere blir det klart at antall omkomne er over 59 000.

7. JANUAR

Demonstrasjoner starter i Israel mot regjeringens forsøk på å ta kontrollen over domstolene i landet. Ut over våren samler protestbevegelsen hundretusener, og i mars setter statsminister Benyamin Netanyahu prosessen på vent.

10. FEBRUAR

Forsvaret tilbakeviser påstander fra den tidligere gravejournalisten Seymour Hersh om at Norge var delaktig i sprengningen av Nord Stream-rørledningene i Østersjøen.

12. JANUAR

Oljesjeiken Sultan al-Jaber utnevnes til leder for FNs neste klimatoppmøte, som skal holdes i De forente arabiske emirater.

13. FEBRUAR

Det avsløres at Nettavisens tidligere høyt profilerte politiske journalist (og tidligere pr-mann for Sylvi Listhaug) Espen Teigen ved flere anledninger har lånt penger av folk han hadde et kildeforhold til.

14. FEBRUAR

Russiske styrker bombarderer ukrainske stillinger og landsbyer i det Natos generalsekretær Jens Stoltenberg sier er starten på en ny offensiv i anledning at det snart er ett år siden fullskalainvasjonen startet.

15. FEBRUAR

En amerikansk rapport avslører at minst 6000 ukrainske barn har vært sendt til russiske «reutdannelsesleire» det siste året. Flere hundre har vært der i flere uker eller måneder lenger enn de er forespeilet.

16. FEBRUAR

14 av 24 intensivsykepleiere ved thoraxkirurgisk avdeling ved Oslo universitetssykehus (OUS) sier opp i protest mot nedskjæringer.

EU-kommisjonen trekker Polen inn for Domstolen i Den europeiske union. Kommisjonen mener det polske grunnlovstribunalet har gjort vedtak i strid mot EU-lov.

→

FOTO: Gage Skidmore (CC BY-SA 2.0)

17. FEBRUAR
I forbindelse med et søksmål mot Fox News blir det dokumentert at flere av kanalens mest profilerte programledere seg i mellom var åpne om at Donald Trumps påstander om juks i presidentvalget i 2020 var oppspinn. Rett før søksmålet kommer opp i retten, ender det med et forlik der Fox må betale en enorm sum til en produsent av stemmemaskiner. I april blir den mest kjente av programlederne, Tucker Carlson, brått avskjediget.

20. FEBRUAR
Joe Biden besøker Kyiv.

21. FEBRUAR
Russland trekker seg fra den siste gjenværende avtalen med USA om begrensning av kjernefysiske våpen.

23. FEBRUAR
11 palestinere blir drept i et israelsk raid mot Nablus – den dødeligste voldseskaleringen på Vestbredden siden 2005.

24. FEBRUAR
FNs generalforsamling fordømmer Russlands invasjon av Ukraina. Kina lanserer en plan for fred som Ukraina og landets vestlige allierte anser for å være totalt urealistisk.

Norske makrotall peker alle i samme retning: Krona svak, ledigheten lav, verdiskapingen høy og boligmarkedet langt fra kaldt. Alt peker i retning av enda høyere renter i Norge. Ganske riktig heves styringsrenta 0,25 prosentpoeng både i mars og i mai.

27. FEBRUAR
13 Fosen-aktivister som har okkupert resepsjonen i Olje- og energidepartementet i Oslo blir båret ut midt på natta. Den svenske klimaaktivisten Greta Thunberg følger aksjonen fra utsiden av departementet. Aksjonene fortsetter å sette preg på Oslo sentrum i flere dager. 1. mars publiserer aviser verden over bilder av norsk politi som bærer Thunberg bort fra Finansdepartementets inngangsparti.

Storbritannia blir enige med EU om Nord-Irland-protokollen etter lang tids fastlåst konflikt.

28. FEBRUAR
57 mennesker omkommer i en voldsom togkollisjon i Hellas.

1. MARS
Regjeringspartiets kandidat Bola Tinubu vinner presidentvalget i Nigeria. Opposisjonen mener det ble jukset.

6. MARS
Den belarusiske opposisjonslederen Svetlana Tikhanovskaja dømmes til 15 års fengsel. Hun lever i eksil.

7. MARS
Vestlige etterretningsrapporter peker mot at pro-ukrainske grupper kan ha stått bak sabotasjeaksjonen mot Nord Stream-ledningene.

10. MARS
Den amerikanske storbanken Silicon Valley Bank kollapser og overtas av myndighetene. De kommende dagene kollapser ytterligere to banker i USA i den voldsomste bank-uroen siden finanskrisa i 2008 og 2009. En uke senere kommer nyheten om at den sveitsiske storbanken Credit Suisse må ha et enormt nødlån av sentralbanken. Bare dager senere er banken historie – kjøpt opp av rivalen UBS.

13. MARS
En amerikansk overvåkingsdrone styrter i Svartehavet etter å ha blitt truffet av et russisk jagerfly i lufta.

16. MARS
Regjeringen sier nei til strømkabel mellom Norge og Skottland.

Frankrikes president Emmanuel Macron presser gjennom høyere pensjonsalder. Ut over våren demonstrerer hundretusener mot Macron i franske byer.

20. MARS
Kinas president Xi Jinping besøker Moskva og hylles av Vladimir Putin som «god venn».

Ugandas nasjonalforsamling åpner for livstidsdommer for personer som identifiserer seg som skeive.

22. MARS
Kontroll- og konstitusjonskomitéen på Stortinget gir regjeringen kritikk for lang saksbehandlingstid etter Ukrainas sivile bistandsanmodninger i de første månedene etter Russlands fullskala invasjon. Det var Filter Nyheter som først avslørte store forsinkelser, feilinformasjon

FOTO: Marie Lytomt Norum/Filter Nyheter

og konflikt internt i regjeringen knyttet til Ukrainas bistandsanmodninger.

23. MARS

En amerikansk kontraktør blir drept og seks skadet i et droneangrep mot en militærbase i Syria. USA svarer med luftangrep mot Iran-allierte grupper.

28. MARS

Philip Manshaus' forsvarer ber om gjenopptakelse av straffesaken mot den forvaringsdømte ytre høyre-terroristen. En behandler på psykiatrisk sykehus har konkludert med at Manshaus har en alvorlig psykoselidelse.

29. MARS

To terrorsiktede kvinner og deres tre barn kommer hjem til Norge fra interneringsleiren Roj i Syria. De pågripes av PST.

30. MARS

Den amerikanske journalisten Evan Geshkovich (31) pågripes i Russland, mistenkt av etterretningstjenesten FSB for spionasje.

31. MARS

Det blir klart at Trump – som erklærte sitt president-kandidatur allerede i fjor – blir tiltalt i hysjpengesaken. Noen dager senere får Trump tiltalen forkynt i et rettslokale på Manhattan. Saken blir senere berammet til mars neste år; midt under primærvalgkampen.

10. mai blir Trump funnet skyldig i seksuelt overgrep i en sivilrettssak.

9. juni tar justisdepartementet ut tiltale mot Donald Trump i den såkalte dokument-saken, om ulovlig oppbevaring av hemmeligstemplede dokumenter og motarbeiding av myndighetenes forsøk på å få orden. Selv nekter han å ha brutt loven og kaller tiltalene politisk forfølgelse.

En kjent russisk militærblogger blir drept av en bombe mot et arrangement bloggeren er vertskap for i St. Petersburg.

11. APRIL

Det blir kjent at topphemmelige dokumenter fra Pentagon er lekket og spredd via nett-tjenester som Discord, Twitter, Telegram og 4chan. Flere sensitive dokumenter er dermed på avveie, blant annet om Ukrainas beholdning av luftvernammunisjon. Senere spores lekkasjen til en 21 år gammel tjenesteperson ved en luftforsvarsbase i Massachussetts som ville imponere nett-vennene sine. Jack Teixeira blir i juni tiltalt for besittelse og spredning av forsvarshemmeligheter, og risikerer 60 års fengsel.

13. APRIL

15 russiske diplomater i Norge stemples av Utenriksdepartementet som etterretningsoffiserer og erklært uønsket i landet. Dagen etter går PST ut med hittil ukjente «utvisninger» i 2021 av to russiske diplomater som skal ha ført en «høyt plassert» norsk næringslivsleder som kilde. To uker senere blir ti ansatte ved den norske ambassaden i Moskva erklært uønsket i Russland.

14. APRIL

I Florida blir abort forbudt etter sjette svangerskapsuke. En uke senere utvider delstaten sine restriksjoner mot undervisning om seksuell orientering og kjønnsidentitet helt til tolvte trinn i den offentlige skolen.

15. APRIL

Det bryter ut krig mellom rivaliserende fraksjoner av hæren i Sudan. Kampene raser i måneder, og titusener av mennesker må flykte fra sine hjem. Ut over våren evakueres en rekke utenlandske ambassader fra hovedstaden Khartoum. 26. april sier UD at 60 norske borgere fått bistand til å forlate landet.

17. APRIL

Den russiske regimekritikeren Vladimir Kara-Murza blir dømt til 25 års fengsel.

20. APRIL

Filter Nyheter avslører at assisterende politidirektør Håkon Skulstad – medlem i Norsk narkotikapolitiforening (NNPF) – var rektor ved Politihøgskolen da undervisningen i NNPF-konseptet «Tegn og symptomer» ble utvidet til et studieemne med en uttelling på fem studiepoeng.

21. APRIL

Ap-nestleder Bjørnar Skjæran trekker sitt kandidatur til gjenvalg, dagen etter at han hevdet at han ikke ville gi seg uten kamp. Med det er det klart at de nye nestlederne i partiet heter Tonje Brenna og Jan Christian Vestre. Opptakten til landsmøtet i mai blir preget av at tidligere statsråd og stortingsrepresentant Helga Pedersen ønsker å stille til kampvotering mot partisekretær Kjersti Stenseng, men trekker seg etter en telefon fra Jonas Gahr Støre. De to krangler offentlig om innholdet i denne samtalen.

→

Storbritannias visestatsminister Dominic Raab går av, etter at en rapport har konkludert med at han oppførte seg truende mot underordnede da han var justisminister.

26. APRIL

USAs finansminister Janet Yellen advarer mot en økonomisk katastrofe med uoversiktlige, globale ringvirkninger dersom Kongressen ikke hever taket for hvor mye gjeld den føderale staten kan ta opp. Det republikanske partiet lykkes til slutt med å presse gjennom utgiftskutt på alt annet enn forsvar, for å signere under på at staten kan låne mer penger frem til neste presidentperiode. Avtalen signeres i tolvte time den 2. juni.

27. APRIL

Riksrevisjonen bruker de sterkeste ordene den har – «sterkt kritikkverdig» – om Stortingets forvaltning av representant-goder som etterlønn og pendlerbolig. Det er konklusjonen på halvannet års granskning.

En politibetjent i 30-åra tiltales for vold og grovt uaktsomt brudd på tjenesteplikten etter å ha gått løs på en person i Kongsberg sentrum i oktober i fjor med knyttneve og batong. Snart blir det kjent at Spesialenheten for politisaker mener politimannen opptrådte «klart i strid» med forventet politiatferd.

Under etterforskningen av saken kommer det fram at en annen tjenesteperson har slettet et mobilopptak som viste deler av hendelsen. Han blir ilagt et forelegg på 12 000 kroner av Spesialenheten for politisaker.

Offeret for politivolden anmeldte tjenestefeil, hardhendt og mangelfull oppfølging da han satt i arrest etter voldsepisoden, men opptak fra arresten ble rutinemessig slettet fordi Spesialenheten for politisaker brukte for lang tid på å undersøke saken. Dermed ble anmeldelsen henlagt.

Minst 12 sivile blir drept – blant dem to 10 år gamle barn og en toåring – i det første store russiske missilangrepet mot Ukraina på to måneder. Kyiv og flere andre byer langt fra fronten rammes. Ukrainas luftforsvar melder at de lyktes å skyte ned 21 av 23 cruisemissiler samt to droner som ble sendt ut fra bombefly over Det kaspiske hav. 30. mai blir ytterligere to barn og en voksen person i Kyiv drept i russiske luftangrep.

2. MAI

«Den islamske republikk planter ulike narrativer med vilje, for å skape kaos. De vil at alle skal skrive ulike versjoner, slik at sannheten blir vanskeligere å etablere», sier den iransk-britiske antropologen Pardis Shafafi til Filter Nyheter etter et halvt år med en rekke mystiske episoder der unge skolejenter i Iran opplever symptomer på forgiftning.

Den sultestreikende aktivisten og Islamsk jihad-lederen Khader Adnan dør i fengsel. Palestinske væpnede grupper på Gaza skyter raketter mot Israel; enklaven blir utsatt for israelske luftangrep som svar. Dagen etter inngår partene en gjensidig våpenhvile. En uke senere dreper Israel tolv, blant dem kvinner og barn, i nye luftangrep.

4. MAI

Dagen før Charles III krones til konge av Storbritannia, krever urbefolkninger i tolv riker i det britiske samveldet en beklagelse for kolonitiden.

Åtte barn og en sikkerhetsvakt blir drept i en skoleskyting i Beograd i Serbia. Allerede dagen etter rammes landet av en ny masseskyting, der åtte blir drept i en serie skytinger mot tilfeldige ofre i landsbyer utenfor hovedstaden.

5. MAI

Lederen for den paramilitære russiske Wagner-gruppa, Jevgenij Prigozjin, langer ut mot forsvarsminister Sergej Sjojgu og generalstabssjef Valerij Gerasimov i en video på Telegram, og klager på manglende ammunisjon. Etter å ha truet med å trekke gruppa ut av Bakhmut – der de voldsomste kampene i Ukraina-krigen har funnet sted de siste månedene – får han nye leveranser og gjør et siste forsøk på å drive ut de siste ukrainske soldatene før Russland feirer «seiersdagen» 9. mai. Etterpå melder ukrainske myndigheter om vellykkede fremrykninger rundt byen.

FOTO: Armyinform (CC BY 4.0)

Hovedbiblioteket i Oslo snur og sier nei til å låne lokaler til en boklansering i regi av et norsk ytre høyre-forlag. Filter Nyheter avdekker hvordan forleggerne i en årrekke har vært del av innvandringsfiendtlige miljøer. En av dem er toppkandidat for partiet Norgesdemokratene ved valget til høsten.

Det blir kjent at Frps toppkandidat i Oslo, Lars Petter Solås, har oppført seg voldelig og trakasserende mot journalister på et landsmøtenachspiel. Solås blir senere fratatt partimedlemskapet og forsøker å trekke seg fra valglista, selv om fristen er utløpt. I juni fastslår Kommunaldepartementet at det har han ikke anledning til.

9. MAI

Tre personer er pågrepet etter at politiet i Trøndelag har etterforsket en chat-gruppe på Telegram der inntil 9000 deltakere har mottatt eller delt stjålne og private bilder.

12. MAI

Skoleledere og politikere forteller til Filter Nyheter at de frykter det høyreekstreme partiet Alliansen vil dukke opp uanmeldt ved høstens skolevalg, og er usikre på hvordan de skal gripe inn.

15. MAI

I Thailand vinner opposisjonen en knusende valgseier mot den sittende regjeringskoalisjonen, som er alliert med landets militærstyrker og har styrt landet i ti år.

16. MAI

Ukraina hevder å ha skutt ned seks hypersoniske, russiske missiler.

23. MAI

Russisk anti-Putin-milits angriper bosettinger ved den ukrainske grensa i Belgorod-regionen i Russland.

Filter Nyheter avslører at Kjersti Margrethe Adelheid Gilje (64) igjen står på valglistene til Norgesdemokratene. Hun ble i 2017 ekskludert fra partiet på grunn av sin uttalte støtte til Anders Behring Breivik.

24. MAI

Grunnleggerne av selskapet bak ChatGPT tar til orde for å opprette et internasjonalt organ for å regulere «superintelligent» kunstig intelligens-teknologi (KI).

26. MAI

Lederen av ytre høyre-militsen Oath Keepers, Stewart Rhodes, dømmes til 18 års fengsel for angrepet på Kongressen i Washington DC i 2021. Det er den strengeste straffen så langt i saken.

29. MAI

Recep Teyyip Erdogan vinner siste og avgjørende runde i det tyrkiske presidentvalget.

30. MAI

Droner angriper flere mål i Moskva, deriblant i et velstående strøk kjent for å huse medlemmer av den politiske og økonomiske eliten i Russland.

1. JUNI

Redd Barna avlyser et Pride-arrangement for barn i Bergen på grunn av trusler.

FOTO: Anthony Quintano (CC BY 2.0)

5. JUNI

Bergen kommune varsler om en teknisk svikt i systemet for meldinger til barnevernet. Et uvisst antall bekymringsmeldinger i 244 norske kommuner er de siste årene ikke kommet fram og derfor aldri vurdert.

6. JUNI

En stor demning i Dnipro-elven i den russisk-kontrollerte delen av Kherson-provinsen brister; oversvømmelse truer deler av krigssonen og tusener må evakuere. Ukraina og Russland anklager hverandre for å ha sprengt demningen.

7. JUNI

Et uvirkelig, gulgrått røykdekke senker seg over New York, Philadelphia og store deler av USA og Canadas østkyst. Røyken stammer fra enorme skogbranner i Canada.

10. JUNI

Ukrainas president Volodomyr Zelenskyj sier den lenge ventede motoffensiven har startet. Ukrainske styrker gjenerobrer enkelte landsbyer i Donetsk, men ingen strategisk viktige.

15. JUNI

Et fartøy med migranter fra blant annet Afghanistan, Pakistan, Syria og Libya går ned noen mil utenfor den greske kysten. Litt over hundre reddes og 79 bekreftes omkommet, men det fryktes at mange hundre, inkludert mange barn og kvinner, gikk ned med skipet.

■

TEKST Marie Lytomt Norum

Politihøgskolen utbetalte 900 000 til forfattere av omstridt narko-kurs: – Aldri et pengemotiv

Et æresmedlem i NNPF ble innbeordret til Politihøgskolen – der han fikk royalties i tillegg til lønna – for å videreutvikle et undervisningsopplegg som i dag er kraftig kritisert.

← Her holder Ole Vidar Øiseth et foredrag i «Tegn og symptomer» for drøyt 200 personer som jobbet med barn og unge i Gran og Lunner i 2015. Foto: Bjørn Bjørkli/Hadeland

Jeg skjønner jo hva du er ute etter; at vi har et pengemotiv. Men det har aldri vært det. Vi har mer hatt behov for noe som fungerte bedre, for å gjøre mindre feil. Det er jo det som er «Tegn og symptom».

Det forteller den pensjonerte politibetjenten Ole Vidar Øiseth (65) når han møter Filter Nyheter på en kafé i Oslo. Han ønsker ikke å bli tatt bilde av.

Filter Nyheter kan nå fortelle at Politihøgskolen har utbetalt nærmere 900 000 kroner til de to forfatterne av nettkurset «Tegn og symptomer på misbruk av narkotika og andre rusmidler», Ole Vidar Øiseth og Arne Sundvoll.

Men det faglige innholdet har den siste tiden blitt kritisert, og studieemnet skal nå gjennomgå en fagfellevurdering.

– Det er komplett umulig å forstå – fra mitt ståsted – hvorfor man skal være negativ til Tegn og symptom. Det er til for at man skal gjøre mindre feil, sier Øiseth oppgitt.

– Blir sikrere. Øiseth er æresmedlem i den ruspolitiske foreningen Norsk narkotikapolitiforening, NNPF (nå: Norsk narkotikaforebyggende forening, NNF). I foreningens medlemsblad, Motgift, beskrives han som «mannen bak» Tegn og symptomer og som en «foregangsmann» innen narkotikafeltet.

Konseptet «tegn og symptomer» har vært en velkjent arbeidsteknikk i politiet i Norge siden 90-tallet. Det består av ulike tester for å vurdere om en mistenkt person er ruspåvirket eller ikke, som å se på pupiller, puls og balansekontroll. Ender testen med mistanke, tas det blodprøve.

– Det er klart at når vi kan gjennomføre en tegn og symptomer-test, blir vi også betydelig mer sikre. Den er en del av beslutningsprosessen, men ikke et bevis. Da kan vi falle ned på at ja; jeg er sikrere på at du har, eller jeg er usikrere på at du har, sier Øiseth.

Men selve tegn og symptomer-testen, deriblant Politihøgskolens undervisning i dette, har blitt kraftig kritisert av flere av høgskolens ansatte med bakgrunn fra sosiologi og kriminologi. De har tatt til orde for at undervisningen har vært mer basert på ideologi enn forskning.

Medisinprofessor Helge Waal, som arbeider ved Senter for rus- og avhengighetsforskning (Seraf) og Universitetet i Oslo, mener pensumboka i «Tegn og symptomer» gir «en nokså overdreven forestilling om hva man kan si og ikke si om ruspåvirkning».

Dette ifølge Rolleforståelseutvalget, et offentlig utvalg som i et år gransket politiets bindinger til Norsk narkotikapolitiforening. →

Samme opphavspersoner. Rolleforståelseutvalget konkluderte med at politiet ikke har klart å skille godt nok mellom rollene som politi og NNPF-medlem. I sluttrapporten deres er foreningens forhold til Politihøgskolen, deriblant «Tegn og symptomer»-faget, en sentral del.

Politihøgskolens studieemne het tidligere «Tegn og symptomer på bruk og påvirkning av narkotika og andre rusgivende stoffer», mens NNPFs kurs (for aktører utenfor politiet) har gått under navnet «Tegn og symptomer på narkotikamisbruk».

Nylig endret høgskoleledelsen navnet på faget for å unngå forveksling med foreningen.

«Utvalgets vurdering er at det ikke er lett å skille disse fra hverandre, verken når det gjelder kursenes opprinnelse eller innhold […] Både PHS og NNPF avviser at kursene har noe med hverandre å gjøre, men utvalget oppfatter likevel at det er noen likheter», skrev Rolleforståelseutvalget.

De trekker fram at det er de samme personene som utviklet NNPFs kurs og lærebøker i «Tegn og symptomer» som også hadde ansvar for PHS' undervisningsopplegg i denne teknikken, samt at NNPF har brukt tilknytningen til PHS som et virkemiddel i markedsføringen av sine kurs.

Øiseth ønsker ikke å kommentere Rolleforståelseutvalgets rapport.

– Nei, jeg har ingen formening om tidspunktet hvor det var hva. Jeg var involvert i det som kurs for Politihøgskolen.

– Men kan du forstå at det for utenforstående at det er mye likheter mellom de to? Likhet i navn, likhet i innhold; som gjør at folk lurer på hva som er NNPF og hva er Politihøgskolen, at det er vanskelig å skille?

– Det har jeg ingen mening om, svarer han.

Lagde nettkurs for Politihøgskolen. Ole Vidar Øiseth og Arne Sundvoll utga læreboka «Tegn og symptomer på misbruk av narkotika eller andre rusmidler» i 1999, hos forlaget Vett & Viten.

– Da vi lagde boka ville jo vi at Politihøgskolen skulle være ansvarlig for den. Fordi da ville de hatt ansvar for at den ble oppdatert osv. Men det ville ikke skolen, sier Øiseth:

– Da måtte vi gi ut den på forlag. Det var skolen som insisterte på det.

Noen år senere utviklet Øiseth og Sundvoll et digitalt undervisningsopplegg knyttet til Tegn og symptomer. Denne gangen ble innholdet laget for Politihøgskolen.

Nettkurset besto av innspilte videoer der ulike personer forklarte, deriblant daværende riksadvokat Tor Aksel Busch, i tillegg til animerte videoer, illustrasjoner, tekst og statistikk.

Minst 875 000 utbetalt. I 2005 inngikk Øiseth og Sundvoll en såkalt royalty-avtale med Politihøgskolen. Den gikk ut på at de to forfatterne til sammen skulle få vederlag på 25 prosent av høgskolens årlige inntekter for salg av nettkurset.

Politihøgskolen har gitt Filter Nyheter innsyn i utbetalingene fra 2010 til 2018, med unntak av året 2013.

I disse årene har forfatterne fått utbetalt 337 625 kroner hver i royalties. Da Politihøgskolen kjøpte ut forfatterne i 2018, fikk begge en sluttsum på 100 000 kroner.

Ser man bort fra årene 2005–2009 og året 2013, har Øiseth og Sundvoll dermed fått utbetalt minst 875 250 kroner for nettkurset av Politihøgskolen.

– Vi gjorde aldri dette for penger. Det at vi har sagt fra oss eierskapet til begge bøkene, for at det skal fortsette med andre – vel – det understreker veldig tydelig at det aldri lå et pengemotiv i bunnen for at vi lagde det. Nå har vi sagt at noen andre får ta over, uten økonomiske vederlag. Den som er ansvarlig fortsetter, forteller Øiseth.

– Jeg har ikke noe annet å si enn at jeg forholder meg til den avtalen som jeg har inngått med Politihøgskolen, sier Sundvoll.

Sundvoll bekrefter at avtalen med forlaget også er avsluttet.

Rektor: – Ikke en standardkontrakt. I kontrakten mellom Politihøgskolen og forfatterne (fra 2005) sto det blant annet at «Forfatteren har rett til å motsette seg offentliggjøring og utgivelse dersom han/hun finner at utformingen krenker hans/hennes ideelle rettigheter iht. åndsverkloven».

På spørsmål til Politihøgskole-rektor Nina Skarpenes om dette er en standardkontrakt som har blitt inngått med flere forelesere eller forfattere fra PHS, svarer hun skriftlig:

– Dette er ikke en standardkontrakt ved PHS.

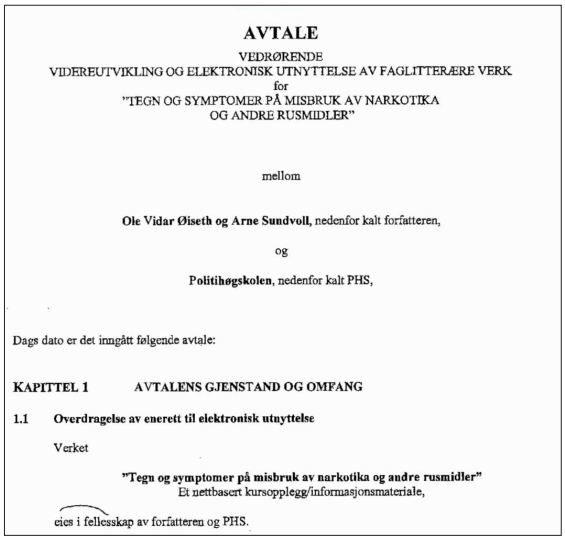
– Har dere hatt tilsvarende avtaler om å betale royalties til egne forelesere for et nettbasert undervisningsopplegg i andre kurs/studieemner ved PHS?

– Med forbehold om forhold lenger tilbake i tid, er vi ikke kjent med flere slike avtaler, svarer rektoren.

Da Politihøgskolen overtok rettighetene i 2018, ble det presisert at avtalen «avviklet og erstattet tidligere avtale med de samme partene».

«Politihøgskolen er med dette fri fra alle krav som kan springe ut fra tidligere kontrakts- og avtaleforhold mellom partene», heter det.

Ivar Husby ved Politihøgskolen skriver i en e-post via kommunikasjon at da Tegn og symptomer ble godkjent som et formelt studium i 2013, så skapte det flere problem-

AVTALE

VEDRØRENDE
VIDEREUTVIKLING OG ELEKTRONISK UTNYTTELSE AV FAGLITTERÆRE VERK
for
"TEGN OG SYMPTOMER PÅ MISBRUK AV NARKOTIKA
OG ANDRE RUSMIDLER"

mellom

Ole Vidar Øiseth og Arne Sundvoll, nedenfor kalt forfatteren,

og

Politihøgskolen, nedenfor kalt PHS,

Dags dato er det inngått følgende avtale:

KAPITTEL 1 AVTALENS GJENSTAND OG OMFANG

1.1 Overdragelse av enerett til elektronisk utnyttelse

Verket

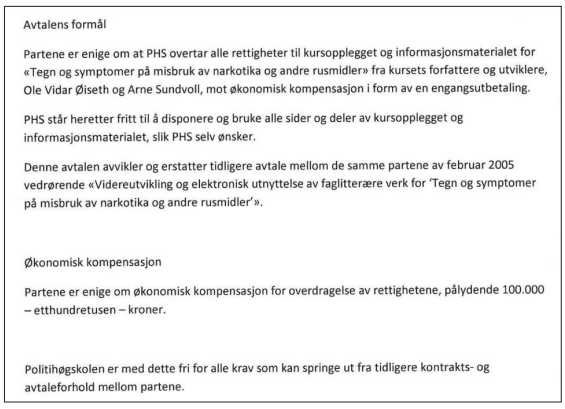
"Tegn og symptomer på misbruk av narkotika og andre rusmidler"
Et nettbasert kursopplegg/informasjonsmateriale,

eies i fellesskap av forfatteren og PHS.

↑ Arne Sundvoll understreker at Politihøgskolen har tjent «betydelig mange flere hundretusener» på det nettbaserte undervisningsopplegget i Tegn og symptomer enn forfatterne, etter avtalen som ble inngått i 2005.

↑ – Vi forvalter og utvikler våre studier fritt og i tråd med den akademiske friheten, skriver PHS-rektor Nina Skarpenes. Foto: Politiet

Avtalens formål

Partene er enige om at PHS overtar alle rettigheter til kursopplegget og informasjonsmaterialet for «Tegn og symptomer på misbruk av narkotika og andre rusmidler» fra kursets forfattere og utviklere, Ole Vidar Øiseth og Arne Sundvoll, mot økonomisk kompensasjon i form av en engangsutbetaling.

PHS står heretter fritt til å disponere og bruke alle sider og deler av kursopplegget og informasjonsmaterialet, slik PHS selv ønsker.

Denne avtalen avvikler og erstatter tidligere avtale mellom de samme partene av februar 2005 vedrørende «Videreutvikling og elektronisk utnyttelse av faglitterære verk for 'Tegn og symptomer på misbruk av narkotika og andre rusmidler'».

Økonomisk kompensasjon

Partene er enige om økonomisk kompensasjon for overdragelse av rettighetene, pålydende 100.000 – etthundretusen – kroner.

Politihøgskolen er med dette fri for alle krav som kan springe ut fra tidligere kontrakts- og avtaleforhold mellom partene.

↑ Ifølge Ivar Husby ved Politihøgskolen var overdragelsen av Tegn og symptomer fra forfatterne til PHS en prosess som hadde «gått over noen år».

– For min del tok jeg permisjon fra politiet, og reiste på egen kostnad et helt år for å lære meg dette.

Arne Sundvoll

↑ Slik ble det nettbaserte undervisningsopplegget til Politihøgskolen i Tegn og symptomer presentert i NNPFs medlemsblad da det ble laget i 2005. Kilde: Motgift

stillinger med tanke på 2005-avtalen. I den anledning ble både eierskapet av innholdet, kostnader med ansvar for videre utvikling og tekniske løsninger problematisert.

– Begge forfatterne så at dette skapte utfordringer, og ga uttrykk for at de ønsket å overdra eierskapet av verket til PHS, skriver Husby.

Sundvoll og Øiseth sier at de ønsket å slippe å være eiere av Tegn og symptomer da de nærmet seg pensjonsalder, og at det ikke var noen problemer eller uenigheter i forbindelse med utkjøpet.

– For min del jobber jeg ikke lenger med Tegn og symptomer, og jeg ønsker ikke å stå ansvarlig eller være med på det mer, forklarer Sundvoll.

Stor inntjening fra eksterne kurs. Mesteparten av inntektene for nettkurset Tegn og symptomer kom ved å selge eksterne kurs – hovedsakelig til militærpolitiet og tolletaten, samt flere kommuner og private aktører. Fagansvarlig Ole Vidar Øiseth hadde i den anledning ofte to- eller tre-dagers samlinger med studentene, i tillegg til at han var tilgjengelig for support.

Øiseth forteller at det var stor etterspørsel etter denne typen kunnskap. Han sier de fikk forespørsler, og at de ikke selv har gått ut og markedsført det.

– Vi hadde ikke mange, men vi hadde eksterne kurs når det var ledig kapasitet på Politihøgskolen. Det var skolen som var ansvarlig for det.

Sundvoll påpeker overfor Filter Nyheter at Politihøgskolen har tjent «betydelig mange flere hundretusener» på Tegn og symptomer-kursene enn dem.

– Vi kunne valgt å gå til et forlag for å gi ut kurset selv. Men de var interesserte i å gjøre det, ta sin salgsfortjeneste av det, mens vi fikk royalty av det de solgte eksternt, sier han og tilføyer:

– Det de hadde av kurs innad i politiet, det ga vi fra oss gratis. Det var en del av royalty-avtalen, og gikk ikke utover min arbeidstid i politiet.

– Gjorde det på min fritid. Utviklingen av arbeidsteknikken «tegn og symptomer» startet i 1993. Sundvoll, som på den tiden var lensmannsfullmektig i Kristiansand politidistrikt, kom da tilbake fra et studieopphold i USA.

– For min del tok jeg permisjon fra politiet, og reiste på egen kostnad et helt år for å lære meg dette. Jeg fikk tillatelse til bierverv som forfatter og foredragsholder, kostet all min kompetanse selv, fikk godkjenning for å ha bierverv, skrive lærebøker og eventuelt undervise utenom politiet, forteller Sundvoll på telefon til Filter Nyheter.

Sundvoll innledet først et samarbeid med NNPF om å lage et kurs i «tegn og symptomer på ruspåvirkning». Senere inngikk han et samarbeid med PHS for å få temaet inn som et kurs der.

– Jeg ble bedt av Politihøgskolen om jeg kunne bidra i utviklingen av kurs i Tegn og symptomer her i landet. Det gjorde jeg på min fritid, forklarer Sundvoll, som også er æresmedlem i Norsk narkotikapolitiforening.

Øiseth, som ble innbeordret som fagansvarlig i Tegn og symptomer ved Politihøgskolen i 2004, forteller at det var den daværende rektoren ved Politihøgskolen, nå avdøde Ragnar Auglend, som ønsket å lage et nettbasert studie.

Bakgrunnen var at Politidirektoratet (POD) ønsket å teste ut mer interaktivitet i undervisningen. Ifølge Øiseth mente rektoren at kurset de hadde utviklet var egnet som en pilot:

– Vi gjorde bare det Auglend ville. Vi hadde ingen intensjoner annet enn det. Der står såa. →

Tilhørte «den forhatte» Uropatruljen. 65-åringen jobbet i det han selv beskriver som «den forhatte» Uropatruljen i 20 år før ansettelsen ved Politihøgskolen.

– Vi hadde ikke det synet på heroinister som vi blir tillagt å ha, sier Øiseth, og forteller om da Uropatruljen streiket i 1991:

– Vi sto på Youngstorget, og da kom det faktisk 31 fra Plata for å skrive under på at Uropatruljen måtte ha høyere lønn. De hadde hørt at Uropatruljen sto der oppe. 31 av de faste klientene på det som den gangen het Plata.

Han understreker at han har jobbet med «nark» siden 1979.

– Det på en måte ga seg selv at vi mente at vi mangla noe. Vi brukte veldig lang tid – fra 1993 til 1998 – før vi mente at vi hadde lagd noe som stemte; ute. Og som det var nok fagfolk involvert i til at det var korrekt.

– Blir basisen for hele norsk politi. Bård Dyrdal, leder av Leap Scandinavia, en forening som ønsker avkriminalisering av brukerdoser, beskriver fagopplegget som «klipp-og-lim» fra USA. Han uttaler seg på vegne av Leap, men arbeider også med etterforskning i Oslo politidistrikt.

– Dette er ikke akademikere som har satt seg inn i et felt, det er klippet fra USA. Ingen akademikere har satt seg inn i konseptet og gjort noen vurderinger. Dette er politifolk som krøllet sammen det de synes var interessant, og ga ut bok. Så blir det basisen for hele norsk politi, sier Dyrdal.

Han har tidligere beskrevet tegn og symptomer-testen som en «kvasi-vitenskapelig» framgangsmåte som brukes for å styrke mistankegrunnlaget, for igjen å få tilgang til ytterligere tvangsmiddelbruk.

Til dette svarer både Øiseth og Sundvoll at uttalelsene får stå for Dyrdals regning.

– Jeg tok en utdanning i USA, og jeg fikk lov til å bruke kunnskapen i Norge. Den kunnskapen jeg tilegnet meg har jeg delt med andre, og den har vært nyttig for andre – spesielt i trafikksammenheng, sier Sundvoll.

Øiseth kaller det «synsing»:

– Jeg har aldri hatt Bård Dyrdal som student. Hvis han ønsker å kommentere et studie han ikke har gått, er det opp til han å gjøre det.

Kritisk til pengebruk. Leap Scandinavia-lederen er også kritisk til at Politihøgskolen valgte å kjøpe opp nettkurset.

– Tidligere hadde man dårlig kunnskap, men på dette tidspunktet burde man hatt den innsikten. Det man gjorde da var at man tok over hele kurset og adopterte det inn akkurat som det er.

Han mener det er kritikkverdig at en høgskole med begrensede midler betalte ut disse summene for å kunne bruke konseptet fritt.

– Politihøgskolen hadde ingen akademisk tilnærming før de tok det inn som et fag og ga det studiepoeng. Etterpå pyntet de på det og ga det et akademisk ferniss. Men de hadde ingen akademisk vurdering av innholdet – en fagfellevurdering – de kjøpte det og ferdig. Det var ikke et akademisk valg, men noe som ble gjort av ledelsen og administrasjonen.

> – Vi hadde ikke det synet på heroinister som vi blir tillagt å ha.
>
> Ole Vidar Øiseth, som tidligere var med i Uropatruljen

Skal nå fagfellevurderes. Ifølge rektor Nina Skarpenes skal studieemnet, som nå har endret navn til *«Rusmidler og doping – kunnskap og praktisk arbeid i politiet»*, fagfellevurderes i løpet av året. Mandatet er under utarbeidelse.

Hun har ingen ytterligere kommentar til Dyrdals uttalelser, men sier høgskolen har belyst saken så godt de har kunnet overfor Rolleforståelseutvalget.

– Studiet er som alle andre studier hos oss, underlagt de samme kvalitetskravene som ved andre høgskoler, skriver rektoren via kommunikasjon.

Dette er Tegn og symptomer

→ En arbeidsmetodikk for å bekrefte/avkrefte mistanke om ruspåvirkning
→ Tidligere navn på et fag ved Politihøgskolen: «Tegn og symptomer på bruk og påvirkning av narkotika og andre rusgivende stoffer»
→ Et digitalt undervisningsopplegg utviklet for Politihøgskolen: «Tegn og symptomer på misbruk av narkotika og andre rusmidler»
→ En lærebok: «Tegn og symptomer på misbruk av narkotika eller andre rusmidler»
→ Et kurs laget av NNPF (nå: NNF) for aktører utenfor politiet: «Tegn og symptomer på narkotikamisbruk»

NNPF og Militærpolitiet har samarbeidet i 10 år om BRY DEG!

Gjennom disse ti årene er det Ole Vidar Øiseth og undertegnede (sluttet ved MP-skolen i 2007) som har holdt BRY DEG foredraget ved MP-skolen. Ole Vidar har gjennomført kurset i Tegn & Symptomer med bistand fra undertegnede. Kurset Tegn & Symptomer gjennomføres nå som et nettbasert kurs etter en avtale mellom MP og Politihøyskolen. BRY DEG foredraget gjennomføres som en oppstart på dette kurset, og er av drøye tre timers varighet. Både MP-soldater til

↑ Ole Vidar Øiseth med militærpolitiet i anledning et Bry Deg-foredrag for NNPF. Militærpolitiet kjøpte også Tegn og symptomer-kurs fra Politihøgskolen. Kilde: Motgift

– Dette er ikke akademikere som har satt seg inn i et felt, det er klippet fra USA. Ingen akademikere har satt seg inn i konseptet og gjort noen vurderinger. Dette er politifolk som krøllet sammen det de synes var interessant, og ga ut bok. Så blir det basisen for hele norsk politi.

Bård Dyrdal, leder av Leap Scandinavia

Øiseth sier han ikke er bekymret for fagfellevurderingen «i det hele tatt», og han påpeker at alt som sies på nettkurset kan imøtegås.

– Tegn og symptom er jo ett hundre prosent åpent. Hvert eneste ord som sies der, sies av fagpersoner. Det er nesten ikke en politimann som har et sekund lenger, det er bare leger og kjemikere.

Samrøre-kritikk. I NNPFs medlemsblad Motgift ble Øiseth beskrevet en «kompetanseperson» som «bidro med mye av det faglige innholdet» for foreningen.

Da han ble kåret til æresmedlem i 2002 var det for å være «en drivende kraft av foreningen i mange år», blant annet ved å skaffe «NNPF et drivverdig økonomisk grunnlag».

Men NNPFs foredrag i Bry Deg-kampanjen, et konsept som har handlet om å bevisstgjøre voksne for å forebygge rusproblemer, har vakt oppsikt. I et foredrag oppfordret Øiseth foreldre på Heggedal til å «ransake rommet til ungen din», ifølge Budstikka. «Alt annet er tjenesteforsømmelse som forelder», lød beskjeden.

I 2014 skrev NNPF i sitt medlemsblad Motgift at de nå kunne markere tiårsjubileum for et samarbeid om å holde foredrag for militærpolitiet knyttet til Bry Deg-kampanjen (ikke NNPFs kurs «Tegn og symptomer på narkotikamisbruk»). Gjennom disse ti årene var det Ole Vidar Øiseth som holdt Bry Deg-foredragene, heter det i artikkelen.

Motgift skrev da at Øiseth også gjennomførte Tegn og symptomer-kurs for militærpolitiet etter avtale med PHS.

Øiseth gjør det klart at han bare svarer som pensjonert fagansvarlig ved høgskolen, og at han ikke har mer å gjøre med foreningen som nå heter Norsk narkotikaforebyggende forening.

– Jeg er æresmedlem, så jeg får ikke meldt meg ut. Men jeg deltar ikke i det hele tatt, har ikke gjort det på veldig, veldig mange år. Jeg betaler jo dermed heller ingen medlemsavgift eller noe som helst.

– Jeg er ikke bekymret for den fagfellevurderingen i det hele tatt.

Ole Vidar Øiseth, pensjonert ansatt ved Politihøgskolen

– All den kritikken som kommer i alle retninger rundt NNPF, den har jeg ikke vært en del av, jeg kan ikke svare på det. For det ville være helt uriktig å synse noe i det hele tatt rundt det.

Skulle holde privat kurs – reklamerte med Politihøgskolen. Så sent som i november 2021 reklamerte Forbundet Mot Rusgift (FMR) – en annen ruspolitisk forening, som tar avstand fra alle rusmidler – for et kurs med Ole Vidar Øiseth.

I kursbeskrivelsen sto følgende:

«Kurset er en kompetansegivende opplæring som i dag er *pensum ved grunnutdanningen* ved Politihøgskolen, men som også tilbys andre grupper. Man lærer seg metoder for enkelt å kunne avdekke eller avkrefte mistanke om middelbruk. *Fagansvaret for opplæringen ligger hos Politihøgskolen* og *opplæringen ved dette kurset skjer i samarbeid med fagansvarlig ved høgskolen*, Ole Vidar Øiseth etter gjeldende fagplan». (Filters uthevinger).

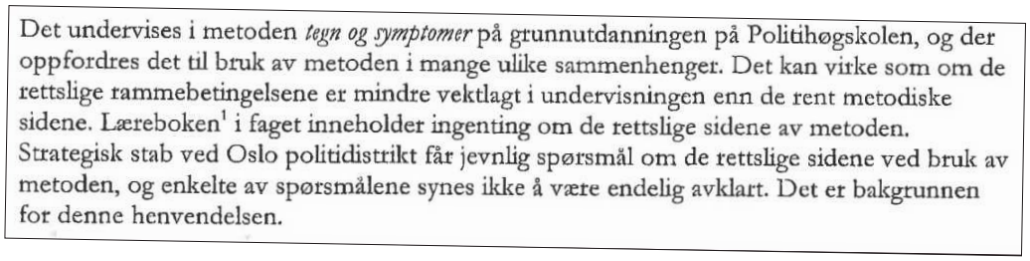
Foreningen skrev at ytterligere informasjon kunne fås ved å henvende seg til kursleder Ole Vidar Øiseth, enten på mobil eller til hans e-post ved Politihøgskolen.

Men Politihøgskolen hadde aldri godkjent dette private kurset.

I en e-postutveksling mellom ansatte ved Politihøgskolen som Filter Nyheter har fått innsyn i, er de ansatte usikre på hva som har skjedd, men de påpeker at man ikke kan benytte Politihøgskolens e-post til egne, private kurs utenfor høgskolens regi.

– Da vi ble gjort oppmerksom på dette i 2021, ba vi om at henvisninger til PHS ble fjernet og at kursansvarlig skulle benytte sin private e-post, skriver rektor Skarpenes til Filter Nyheter.

Ifølge Øiseth fikk FMR beskjed fra høgskolen om at kurset «måtte opphøre», og →

Det undervises i metoden *tegn og symptomer* på grunnutdanningen på Politihøgskolen, og der oppfordres det til bruk av metoden i mange ulike sammenhenger. Det kan virke som om de rettslige rammebetingelsene er mindre vektlagt i undervisningen enn de rent metodiske sidene. Læreboken[1] i faget inneholder ingenting om de rettslige sidene av metoden. Strategisk stab ved Oslo politidistrikt får jevnlig spørsmål om de rettslige sidene ved bruk av metoden, og enkelte av spørsmålene synes ikke å være endelig avklart. Det er bakgrunnen for denne henvendelsen.

← I et brev fra Oslo politidistrikt ble det problematisert at de rettslige rammebetingelsene rundt «tegn og symptomer»-undersøkelsen var for lite vektlagt i undervisningen ved PHS.

han sier det uansett ble avlyst på grunn av koronarestriksjoner. Det skal heller ikke ha vært noen lignende kurs senere. Han sier jobb-e-posten var den eneste han hadde på dette tidspunktet.

65-åringen er i dag støttemedlem ved FMR, og sier han iblant kontakter dem dersom han ønsker å få tak i fagfolk når han lurer på noe.

«Dårlig personlig hygiene» og «slurvete/skitten påkledning». Birgitte Ellefsen, førsteamanuensis og historiker ved Politihøgskolen, fortalte til utvalget som gransket politiets NNPF-koblinger at pensumboka i Tegn og symptomer utelukkende fokuserer på forskning som understøtter et bestemt budskap. Hun mener innholdet ikke er «direkte uriktig», men at boka ikke trekker fram der det er uenigheter i forskningen.

Da tidligere PHS-rektor Håkon Skulstad diskuterte tegn og symptomer med andre ansatte, var et argument for å vektlegge faget mindre at det «ikke var evidensbasert».

– *Noe som står i Tegn og symptomer-boka er dette med at et av tegnene er «dårlig personlig hygiene», «slurvete/skitten påkledning». Det har fått kritikk for å være stigmatiserende…*

– Hvis det står i boka, så vil jeg forsåvidt si meg enig i det, men jeg tipper det står på en liste, det har ikke noe med Tegn og symptomer å gjøre, svarer Øiseth, før han spør:

– Men er det siste utgave av boka? For jeg håper det er pellet ut.

– *Det var en dårlig formulering?*

– Ja, det funker ikke lenger.

Tatt inn i vegtrafikkloven. En undersøkelse i tegn og symptomer er mindre inngripende enn en kroppslig undersøkelse eller ransakelse, men den krever at den mistenkte samarbeider med politiet.

Dagens Riksadvokatembete fastslo i det mye omtalte brevet av 9. april 2021 at undersøkelsen «gjennomgående» vil være forholdsmessig, selv om den innebærer at mistenkte bes om å medvirke.

Arne Sundvoll forteller at Tegn og symptomer har fått gode tilbakemeldinger:

– Mange har sagt det er noe av det mest nyttige de har lært i politiet. Mange ruspåvirkede førere er tatt ut av trafikken med bruk av denne kunnskapen. De beste tilbakemeldingene er fra unge mennesker som har takket for at deres narkotikabruk ble avdekket slik at de fikk en vekker og sluttet med narkotika, sier han.

I 2012 ble Vegtrafikkloven endret, slik at det skulle være lov for politiet å ta en Tegn og symptomer-test som en foreløpig test.

Ole Vidar Øiseth mener politiet har behov for noe mer enn et alkometer i trafikken, dersom de skal ha mulighet til å avdekke rusbruk. Å ta blodprøve av bilister er krevende, sier han:

– Vi kan ikke bruke bevisalkometer på det. Da må du kjøres inn, du må til lege. Kanskje må vi beholde førerkortet ditt en periode, litt avhengig av hva mistanken går ut på. Det er en ganske svær inngripen. Hvis vi kan bruke Tegn og symptom, og bli sikrere på at du er ikke ruset, da gjør vi ikke det. Det er veldig vanskelig å skjønne hvorfor man skal være negativ til at vi plutselig fikk et arbeidsverktøy som kunne bekrefte eller avkrefte mistanke på et mye tidligere stadium.

– Hvis de fjerner det, vil de sitte igjen med at vi utsetter folk for mer urettmessigheter, konkluderer han.

Høy «treffprosent». Når politiet mistenker ruspåvirkning, sender de inn blodprøver til Oslo Universitetssykehus (UIO) ved Seksjon for rettstoksikologisk fortolkning (tidligere Folkehelseinstituttet) for avklaring.

I 2012 viser rapporter at de påviser rusgivende stoffer i 97 prosent av alle innsendte prøver fra 2012. I 2016 gjaldt dette 93 prosent og i 2017 90 prosent.

– Tallene er «treffprosent» for antall prøver som innsendes fra politiet hvor vi påviser rusgivende stoff. Vi har ikke data som sier noe om sammenheng mellom funn ved tegn- og symptomtest og påvisning av rusgivende stoff i blodprøve, forklarer overlege Maren Strand ved UIO.

Ifølge Øiseth benyttes ikke tegn og symptomer-testen i Danmark, og han trekker fram landet som et eksempel på hvorfor han mener testen er nyttig:

– Hvis du hadde vært virkelig gravende hadde du tatt deg en tur til Danmark. De har akkurat samme alkometer og spyttapparat som vi benytter oss av i trafikken, men de bommer altså på et år med 30 prosent av alle blodprøver. Vi bommer nesten ikke. 30 prosent koster selvfølgelig masse penger – men det er ikke det jeg bryr meg om – problemet er at man utsetter en rekke mennesker for en behandling som viser seg å være urettmessig. Det gjør ikke Tegn og symptom.

Strand ved UIO sier hun ikke kjenner til eksempelet fra Danmark.

Frykter selvinkriminering eller vegring for å oppsøke politiet. Det er imidlertid utenfor trafikksammenheng at undersøkelsen i tegn og symptomer er omstridt.

Innvendingene er at undersøkelsen potensielt rammer samfunnets mest sårbare grupper i uforholdsmessig stor grad.

Kritikerne mener metoden kan føre til at rusmiddelbrukere som henvender seg til politiet for å be om hjelp, risikerer å inkriminere seg selv, eller at de kan vegre seg for å oppsøke politiet fordi de fryktet å bli mistenkt bare ved å se dem i øynene.

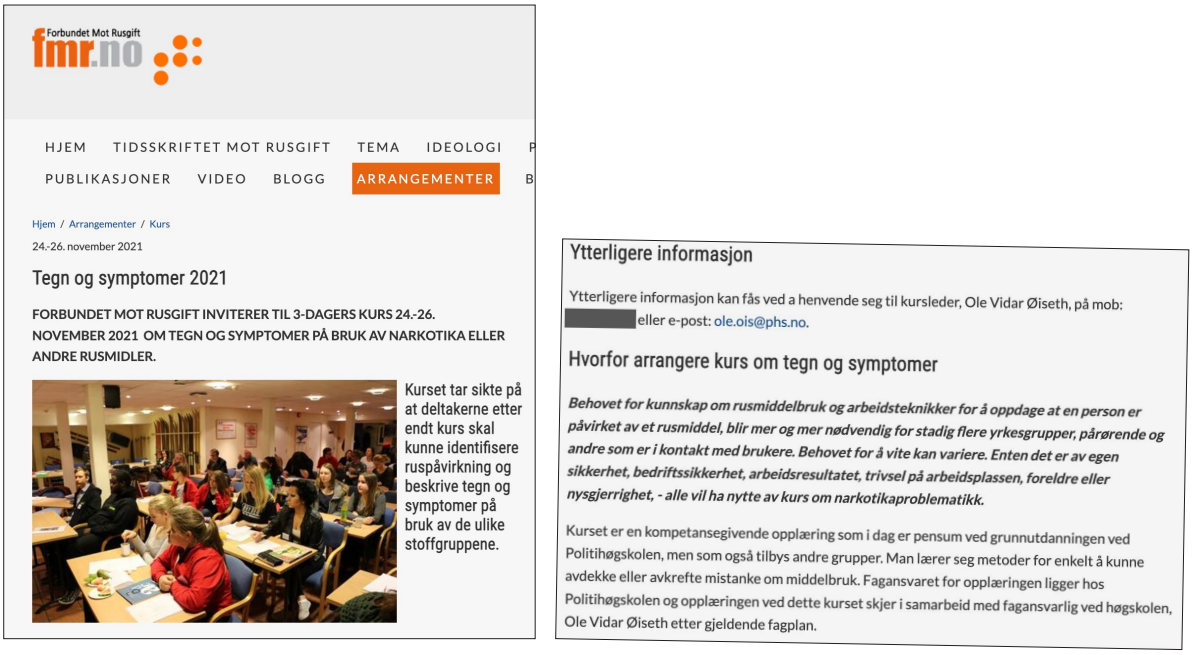
Nevnte Helge Waals innvendig er at det med denne arbeidsteknikken vil være vanskelig å påvise ruspåvirkning ved liten eller moderat påvirkning, mens det er lettere ved sterk påvirkning.

En annen bekymring er at «testen» er uegnet til å skille mellom enkelte sykdomstilstander (som epilepsi, sukkersyke eller andre nervesykdommer) og rusmiddelpåvirkning. Dette aspektet er også trukket fram i forordet i første utgave av læreboka av Tegn og symptomer.

Der er det også understreket at «å påstå at en person er påvirket av et rusmiddel» vil være belastende, og at den som gjennomfører testen derfor må «kunne forstå viktigheten av å bruke kunnskapen, hjelpemidlene og alle testene samtidig, før det trekkes en konklusjon».

Ba om rettslige avklaringer. Oslo politidistrikt ba også Riksadvokaten om rettslige avklaringer knyttet til tegn og symptomer-testen i 2011.

Politidistriktet kalte det en «spesiell form for ytre besiktigelse», men mente det ville vært lite hensiktsmessig å kontakte jurist for å vurdere en mistenkt person sine pupiller.

↑ Politihøgskolen måtte be Foreningen Mot Rusgift om å avlyse et kurs som i kursbeskrivelsen så ut til å være i samarbeid med høgskolen, noe det ikke var.

I brevet, signert Oslo politidistrikts visepolitimester Hans Halvorsen, sto det følgende:

«Det undervises i metoden tegn og symptomer i grunnutdanningen på Politihøgskolen, og der oppfordres det til bruk av metoden i mange sammenhenger. Det kan virke som de rettslige rammebetingelses er mindre vektlagt i undervisningen enn de rent metodiske».

(Oslo politidistrikt om en juridisk avklaring knyttet til Tegn og symptomer-testing. Kilde: Brev signert Hans Halvorsen, 20. mai 2011.)

Visepolitimesteren skrev at de opplevde en gråsone mellom passive identifiseringsundersøkelser hjemlet i den alminnelige handlefrihet, og undersøkelser som krever beslutning etter straffeprosessloven.

To høringssvar – motsatt konklusjon. Da Politihøgskolen skulle levere sitt svar under høringsrunden til den foreslåtte rusreformen til Solberg-regjeringen, klarte de ikke å enes om et felles standpunkt. Tegn og symptomer har stått sentralt i konfliktene ved politihøgskolen.

Høgskolen endte opp med å levere to høringssvar, der bare den ene gruppen støttet rusreformutvalgets forslag til avkriminalisering.

– Vi leverte et høringssvar som ga uttrykk for de ulike meningene hos oss på rusfeltet. Det ble naturlig fordi vi innså at det kunne bli vanskelig om vi skulle fremheve den ene eller andre siden av saken. Sett i lys av debatten rundt rusreformen, er min vurdering at det var klokt å la flere stemmer komme til orde, sier rektor Nina Skarpenes.

Mener de burde samarbeide. Øiseth var ikke involvert i arbeidet med høringssvarene, men han mener det har vært et vanskelig samarbeidsklima ved høgskolen.

Han vil ikke navngi enkeltpersoner, men opplever det som at det var et ønske fra høgskolens ledelse om at flere fagfelt skulle samarbeide rundt Tegn og symptomer. Øiseth mener de andre «nektet» å samarbeide, noe høgskolen ifølge ham godtok.

– De kunne jo bare ha tatt det studiet, pekt på hva de mener er feil, så hadde vi rettet på det og vi kunne gått videre. Men vi står jo bare i stampe og kommer ikke videre. Vi har jo ønsket – og det er det det hele dreier seg om – at vi har ønsket å samarbeide med dem.

– *Du mener de har hatt anledning til det?*

– Hele tiden. Og ingen av dem har gjort det.

– Det ligger ikke noe hat eller noe som helst her, men bare en oppfordring. Kan ikke vi være så snille å finne fram til en måte vi kan samarbeide på, for dette er bortkastet tid altså.

– Jeg har vært politimann i 42 år, jeg. Jeg har gått og samla opp mennesker som har snubla i 42 år. Vi ønsket å hjelpe. Dette her er ikke å hjelpe dem… At det ikke skal være mulig å finne fram til en måte å samarbeide på. At vi kan bruke kreftene våre på å hjelpe, i stedet for å drive å krangle.

Han mener at en person med «litt svakere rygg» hadde brekt for lenge siden:

– Jeg har stått i det, jeg. Men jeg sier det bare som det er, jeg er jo en robust person. ■

Artikkelen ble først publisert 16. juni

Analyse: Vestens sanksjoner mot Russland har vært fullstendig mislykkede

«Vesten driver et *whack-a-mole*-spill der de prøver å lokke eller mobbe alliansefrie land for å bli med i sanksjonsregimet», skriver Ben Aris.

TEKST Ben Aris

ILLUSTRASJON: Pål Nordseth

- *Dette er en kommentarartikkel fra en bidragsyter utenfor Filter-redaksjonen. Ben Aris er sjefredaktør for BNE IntelliNews og bor nå i Berlin.*

Hvis Vestens mål med sanksjoner mot Russland var å ødelegge økonomien og tvinge Kreml til å avslutte krigen i Ukraina, har det vært fullstendig mislykket.

Ikke bare har Kreml unngått inntektsfall, men i 2022 hadde Russland et overskudd på driftsbalansen med utlandet på 227 milliarder dollar (to trillioner norske kroner). Dette er det dobbelte av foregående års rekord.

Russland tjente mer penger i fjor enn noen gang siden Sovjetunionens fall for tre tiår siden.

Ingen sanksjoner mot olje- og gasseksport. Vesten innførte en massiv sanksjonspakke i løpet av de første dagene etter Russlands fullskala invasjon for et drøyt år siden.

Helt fra start omfattet de den knusende Swift-sanksjonen som stengte russiske banker ute fra det internasjonale finanssystemet – tidligere regnet som en «nuclear option» kun brukt som siste utvei; frysingen av 300 milliarder dollar av den russiske sentralbankens penger som ikke hadde blitt diskutert offentlig i det hele tatt; og flere andre tiltak.

Men – og dette er kritisk – ingen sanksjoner ble satt inn mot Russlands olje- og gasseksport til Europa.

Krisetiltakene fungerte. Sjokket i den russiske økonomien var ekstremt de første månedene, men sentralbanksjef Elvira Nabiullina ble kampherdet gjennom en rekke kriser gjennom året og reagerte raskt og besluttsomt.

Hun innførte strenge tiltak mot kapitalflukt, forbød uttak, approprierte 70 prosent av eksportørers valutagevinst og økte renten med ti prosentpoeng bare dager etter de nye krigshandlingene.

Nabiullinas krisetiltak fungerte. Rubelen var i fritt fall etter at stridsvognene rullet over grensene, men i løpet av en uke stabiliserte valutaen seg og en potensielt system-ødeleggende *bank run* (når banker ikke klarer å oppfylle forpliktelsene sine overfor kundenes innskudd eller lånebehov red.anm.) ble kvalt i fødselen.

Innen april i fjor, med roen gjenopprettet, begynte Nabiullina å kutte renten igjen, som den eneste sentralbanken i verden med lettelser i pengepolitikken, mens også inflasjonen sank. Samtidig kavet alle andre land med priser som skjøt i været.

Tøff start – men Russland kom seg raskt tilbake. De aller første månedene av krigen var svært smertefulle for Russland. Banksektoren begynte å tape penger umiddelbart – 898 milliarder rubler bare i april (119 milliarder norske kroner), tilsvarende overskuddet i hele sektoren i et vanlig år.

Men det som overrasket analytikerne var hvor raskt økonomien tilpasset seg de nye betingelsene.

Innen juli var banksektoren profitabel igjen og avsluttet året med et lite overskudd på 293 milliarder rubler (39 milliarder norske kroner).

Selv bilindustrien, sektoren som ble aller mest rammet av sanksjonene, tok igjen mye av det tapte mens kinesiske produsenter raskt kom inn og erstattet vestlige selskaper.

Produksjonen er imidlertid fortsatt på rundt 60 prosent av nivået før krigen, med 41 000 enheter produsert mot 114 000 i samme måned ett år tidligere. Bare to av Russlands elleve bilfabrikker er for øyeblikket i drift – begge er kinesiskeide.

Andre sektorer, som landbruk og olje, har kunnet øke produksjonen år for år. Russlands oljeproduksjon var i februar 2023 på 11,1 millioner fat per dag, litt mer enn rett før invasjonen ett år tidligere.

Akselererte investeringsplanene. Noe av grunnen til den raske innhentingen i flere sektorer, var den kraftige veksten ved investeringer i fysiske eiendeler (se faktaboks) i 2022, samt den hurtige omorganiseringen av Russlands handelsregime til å kanalisere investert kapital via «vennskapsland».

I stedet for å legge seg bakpå har både offentlig og privat sektor akselerert investeringsplanene sine for å ta hånd om endringene sanksjonene har bragt med seg.

Investeringer i fysiske eiendeler var allerede i 2021 høyere enn nivået før pandemien, men til økonomenes overraskelse skjøt det fart igjen i 2022, opp fem prosent, selv om investeringene varierte voldsomt mellom sektorene og det offentlige sto for 77 prosent av totalen – mye av det i råvarer og forbruk knyttet til militæret.

Enden på visa om 2022 var at den økonomiske svekkelsen var en mild minus 2,1 prosent og ikke minus 15 prosent som mange spådde i starten av krigen.

I inneværende år forventes økonomien å fortsette innhentingen. Det internasjonale pengefondet (IMF) anslår en vekst i Russlands økonomi på 0,3 prosent. Sentralbanken har et mer konservativt spenn fra –1 prosent til +1 prosent – men det er en nylig oppvurdering fra et mer pessimistisk varsel, med kun nedgang i fjor høst.

Pengene som forsvant. Det har vært mye diskusjon om å ta beslag i den russiske sentralbankens 300 milliarder dollar (3,3 trillioner norske kroner) og bruke pengene til gjenoppbyggingen av Ukraina, men det er to problemer med dette:

Det første er at pengene bare er frosset, ikke beslaglagt – teknisk sett tilhører de fortsatt Russland. Takket være vestlige rettigheter kan myndigheter bare beslaglegge et annet lands midler om det erklærer krig – noe Vesten er krystallklare på at de ikke vil gjø- →

Putin har forberedt seg på denne krigen siden 2012, da han radikalt endret budsjettpolitikk og tømte alle Russlands få ressurser inn i modernisering av hæren, mens han ofret den voksende velstanden fra boomen på 2000-tallet

↑
EU-kommisjonens leder Ursula von der Leyen. Foto: EU-parlamentet.

↑
EUs utenrikspolitiske leder Josep Borrell. Foto: EU-parlamentet

Investeringer i fysisk eiendom eller driftsmidler (fixed investment)
→ Investeringer i fysiske eiendeler som eiendom, bygg og driftsmidler.
→ Eksempler på driftsmidler er biler, lastebiler, maskiner, kontormaskiner, møbler og inventar, innredninger, verktøy med mer.
→ Det inkluderer ikke eiendeler som varelager, bank, kundefordringer, andre fordringer, aksjer eller immaterielle eiendeler.

re siden det vil starte en tredje verdenskrig.

Det andre problemet er den underrapporterte saken der EUs jurister vedgår at de ikke klarer å finne mesteparten av sentralbankens midler. Tallet på 300 milliarder dollar ser ut til å stamme fra sentralbankens eget estimat av verdier i Vesten, men på grunn av kompleksiteten i hvordan dette rapporteres har EU-teamet bare vært i stand til å identifisere 37 milliarder dollar i Europa (405 milliarder norske kroner) – som er frosset – i tillegg til 22 milliarder dollar (241 milliarder norske kroner) i sanksjonerte oligarkpenger.

Juristene i EU mener Russlands faktiske verdier i Europa kan ha vært overdrevne.

Usikkerheten rundt den russiske sentralbankens store mengde kontanter og hvor de befinner seg, betyr at enhver idé om å bruke disse midlene til erstatning i Ukraina er prematur og lite sannsynlig. Dessuten, sett fra Russlands perspektiv, har landet mer eller mindre demmet opp for de frosne midlene med det ekstraordinært høye overskuddet på driftsbalansen for 2022.

Etter å ha falt til et bunnivå på 540 milliarder dollar (5,9 milliarder norske kroner) i september i fjor, har sentralbankens internasjonale reserver begynt å hente seg inn og var verdt 582 milliarder (6,3 milliarder norske kroner) i januar – nesten tilbake til de 600 milliardene dollar Russland hadde ved starten av krigen (fullskala-invasjonen i februar 2022, red.anm.).

Putin var forberedt. Putin har forberedt seg på denne krigen siden 2012, da han radikalt endret budsjettpolitikk og tømte alle Russlands få ressurser inn i modernisering av hæren, mens han ofret den voksende velstanden fra boomen på 2000-tallet – i hans øyne for Russlands sikkerhet.

I 2013 hadde Russlands bruttonasjonalprodukt (BNP) falt til null, tross det faktum at oljeprisen ennå var over 100 dollar (1100 norske kroner), og økonomien gikk inn i en fem år lang resesjon som ikke tok slutt før 2018, da man regnet seg ferdig med den militære moderniseringen.

Parallelt brukte sentralbanken et tiår på å samle opp kontanter for å bygge sitt «fiskale fort». Like før krigen hadde Russland ekstremt lav gjeld på rundt 14 prosent av BNP – et uhørt lavt nivå i en større økonomi – og dumpet også en stor del av dollargjelden og amerikanske skatteveksler. På samme tid hadde sentralbanken gjort aggressive kjøp av gull siden 2007.

I år har banken også tenkt å selge all euro og kun stå igjen med yuan (60 prosent) og gull (40 prosent) som sin eneste valutareserve.

Russland har begynt å bruke yuan som sin foretrukne valuta i internasjonale handler, en del av den generelle yuanifiseringen av den russiske økonomien.

Den valutakyndige befolkningen bytter også ut dollaren og euroen: En tredel av privat utenlandsvaluta er nå yuan, opp fra nesten ingenting for et år siden, da bare én russisk bank tilbød innskuddskontoer i den kinesiske valutaen.

Sanksjonslekkasje. Den største drivkraften for den russiske økonomien i 2022 var sanksjonenes svakheter og flere lands vilje til å fungere som transittruter for forbudte varer på vei til Moskva og videre.

Det har vært ti runder med sanksjoner, men ved hver runde var det betydelige uttak og unntak gjort da hver runde påfører Europa så vel som Russland smerte.

De siste rundene har begynt å påføre Europa mer smerte enn de gjør på Russland.

For eksempel fikk Gazprombank, betalingsagenten for Russlands nasjonale gassselskap, unntak fra Swift-sanksjonene slik at Europa kunne fortsette å importere enorme mengder gass og sende milliarder til Moskva som fungerte som en økonomisk livline for Kreml i fjor.

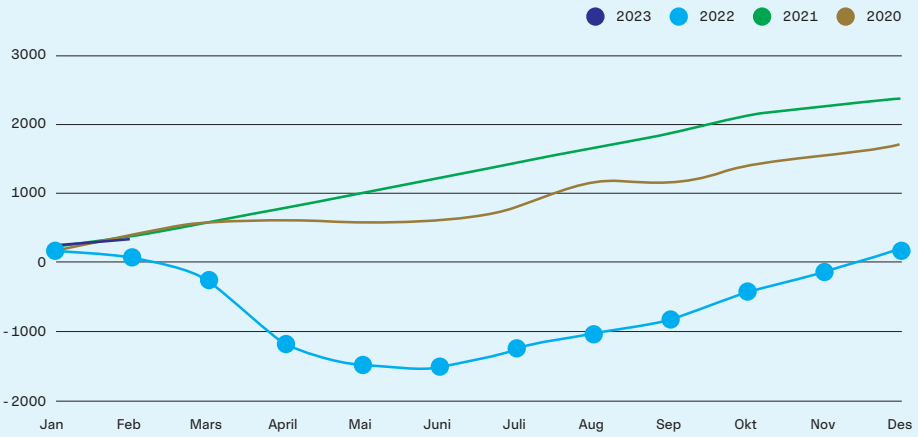
Den femte sanksjonspakken som ble innført i april i fjor, var den første som rettet seg inn mot energi (kull) og skipsfart. Men siden Hellas er avhengig av skipsfart og Russland er en stor kunde, fikk de fritak for å frakte russisk kull til markeder utenfor EU: Russland eksporterte en rekordmengde kull i 2022.

Russland er en stor produsent av kaliumgjødsel, en mineralgjødsel, men da eksporten av kalium ble sanksjonert, ble den spesielle kvaliteten som Europa bruker og utgjør hoveddelen av eksporten, også unntatt. Det finnes en rekke slike eksempler.

Manglende vilje til å trekke seg ut. En annen svakhet med sanksjonsregimet er de vestlige selskapenes manglende vilje til å gi opp det lukrative russiske markedet som har vært en «pengeku» for mange internasjonale selska-

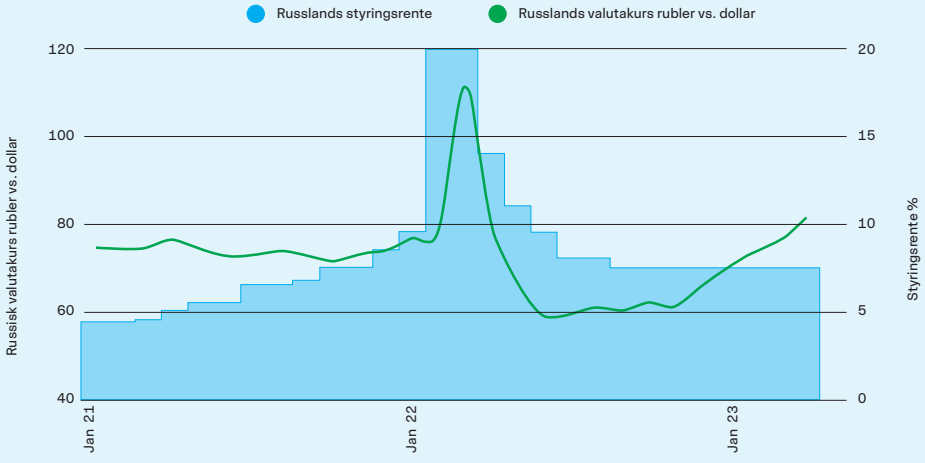
Russiske bankers fortjeneste i dollar (akkumulert)

Kilde: CBR, via bne IntelliNews

↑ Til tross for et stort fall i fjor sommer, klarte banksektoren å komme seg opp til et lite overskudd for 2022. Kilde: bne IntelliNews

Russlands styringsrente opp mot utvikling av russisk valuta

↑ Elvira Nabiullina. Foto: Statsministerembetet i Russland

per, spesielt de innen detaljhandel og bank.

Russland er fortsatt det største forbrukermarkedet i Europa med en sektoromsetning på i underkant av en milliard euro (11,8 milliarder norske kroner) i året under storhetstiden.

Etter invasjonen for et år siden kunngjorde rundt tusen internasjonale selskaper at de ville trekke seg ut av markedet, men et år senere fant en fersk studie at mindre enn ni prosent av disse selskapene faktisk gikk ut. Kun fire prosent av de tyske selskapene – de desidert mest aktive europeerne i Russland – stengte butikkene.

Blant bedriftene som forsvant, valgte mange å selge lokalene til bedrifter som fortsetter virksomheten, selv om noen endrer merkenavnet med «copycat»-temaer. Pizza Hut solgte for eksempel til en russisk ledelse som omdøpte bedriften til Pizza N. («N» skrevet på kyrillisk er «H».)

Mens mange selskaper som selger detaljhandelsprodukter direkte brøt kontakten til Russland, selges fortsatt produktene.

«Bagasjekongen». Samsonite, det luksuriøse koffortmerket, solgte til sin lokale leder Vyacheslav Shikulov, som omdøpte selskapet til «Chemodan» (russisk for koffert). De fortsetter å selge de samme koffertene.

På 1990-tallet ble Shikulov kjent som «bagasjekongen» fordi han var den største forretningsdrivende som tok inn luksuskofferten til det nye markedet.

Shikulov har nå gått tilbake til den gamle jobben sin, der han importerer koffertene på egen hånd. Dette ved å bruke parallellimportordningene som ble innført av regjeringen den første måneden av krigen.

Shikulov tilbyr derfor de samme tjenestene og produktgarantiene som Samsonite gjorde, men nå til Chemodans fortjeneste.

Mange av disse MBO-avtalene («Management Buy Out») består også av en tilbakekjøpsopsjon (en kontrakt som gir den ene parten en rett, men ikke en plikt, til å kjøpe eller selge innenfor et spesifikt tidsrom, til en spesifikk pris red.anm.) som går ut om cirka fem år, dersom krigen tar slutt og merkeeieren ønsker å komme inn på markedet igjen.

Andre store selskaper, blant annet den franske supermarkedskjeden Auchan og den østerrikske detaljhandelsbanken Raiffeisen International, har investert milliarder av euro, tjener enorme summer, og blir rett og slett værende i det russiske markedet.

Sanksjoner avbrytes. Parallelt med sanksjonenes smutthull, er enkelte land villige til å fungere som mellomstasjoner for russiske varer.

Re-eksporten fra Tyrkia til Russland blomstret, og i april ble butikkhyllene tømt hos internasjonale selskaper som Apple og Hennes & Mauritz med de samme varene som forrige sommer, men nå kostet de tjue prosent mer →

for å dekke kostnadene for handelsreisende som måtte hente dem via mellomland.

Forbudet mot å selge høyteknologi til Russland burde ha vært blant de mest effektive sanksjonene siden bare noen få vestlige land dominerer produksjonen. Men ifølge rapporter har disse sanksjonene også nesten fullstendig mislyktes samtidig som Russland fortsetter å forsyne seg med nesten alle mikrobrikkene det trenger via tredjeparter.

Noen få lyspunkter. Det er imidlertid noen få suksesser innen svært spesialiserte felt.

Novatek, Russlands fremste LNG-produsent, ser ikke ut til å få tak i gasskompresjonsteknologien den trenger for å bygge et nytt planlagt LNG-tog. I mellomtiden er prosjektet lagt på is.

Russland henvendte seg til vennligsinnede land som Georgia, Kasakhstan, Kirgisistan, Kina, Tyrkia, Saudi-Arabia, og i økende grad til afrikanske land som Senegal og Egypt, for å få hjelp til å omgå sanksjoner.

Med oljeprodukt-sanksjonene som trådte i kraft 5. februar i år, legger mange av disse landene aktivt til rette for skip-til-skip-overføringer for å skjule oljens opprinnelse.

I mars økte Saudi-Arabia sin dieseleksport med 28 prosent. Samtidig økte landet dieselimporten fra Russland, med det samme beløpet.

Dette har ført til fornyet innsats fra Vesten.

I mars erkjente EUs utenrikspolitiske leder, Josep Borrell, at Vesten gikk tom for ting å sanksjonere. Samme uke kunngjorde EU-kommisjonens president Ursula von der Leyen at det ble utarbeidet en ellevte pakke som ville inneholde lite nytt, men som ville fokusere på å få de eksisterende sanksjonene til å fungere bedre.

Vestlige og russiske diplomater på verdensturné for å sanke støtte. Nylig reiste både vestlige og russiske diplomater verden rundt for å få støtte til henholdsvis å overholde eller ikke overholde sanksjonene, noe Vesten kom ut av med en viss suksess.

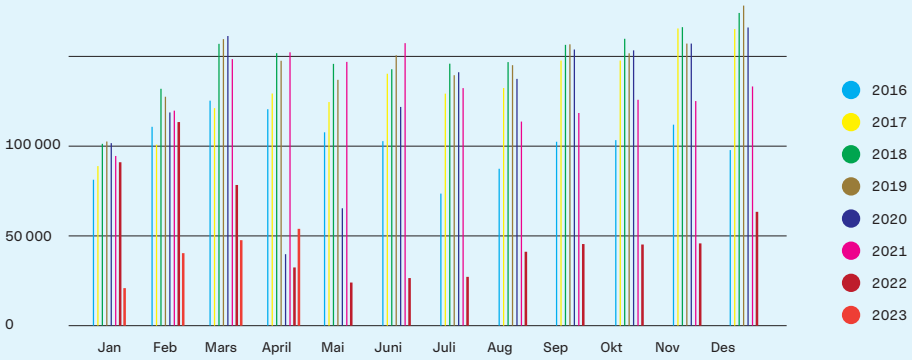
I midten av mars stoppet Tyrkia brått handelen med Russland. Ungarns statsminister Viktor Orban sa at han kanskje må «revurdere» forholdet til Russland. Kasakhstan begynte å inspisere eksporten til Russland for å se om de er i samsvar med sanksjonene og Serbias president Aleksandar Vucic sa at landet hans ikke lenger utelukker muligheten for å innføre sanksjoner mot Russland.

FN-avstemningen om de forskjellige forslagene om å fordømme Russland viser imidlertid at Kreml fortsatt har mange støttespillere i det globale sør, som ser på Ukraina-krigen som et europeisk problem som ikke har noe med dem å gjøre.

Disse landene er mer fokusert på egne nasjonale interesser, og Moskva tilbyr dem billig tilgang til energi, råvarer, samt kjernekraftteknologi og sofistikerte våpen.

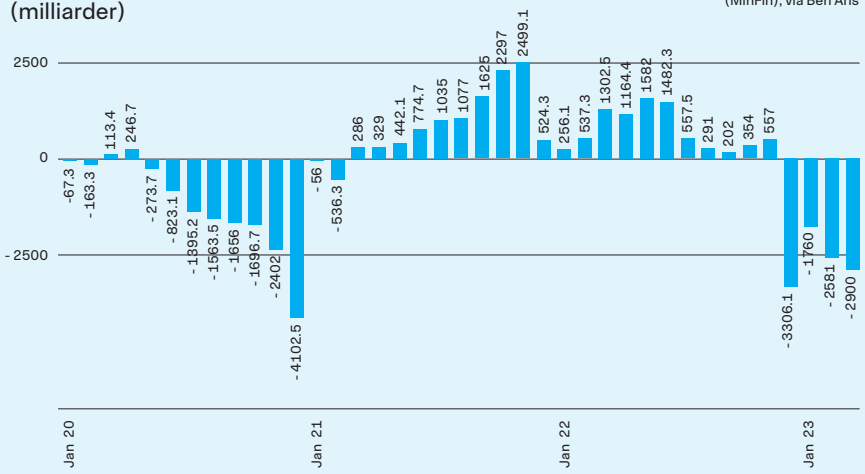
Russiske bilsalg
(enheter solgt ved hver periode)

Kilde: AEB, via Ben Aris

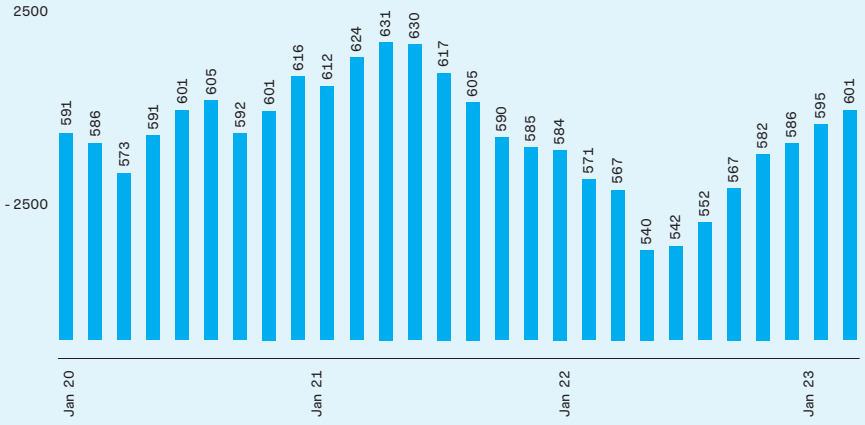
Russlands budsjettunderskudd målt i rubler
(milliarder)

Kilde: Det russiske finansdepartementet (MinFin), via Ben Aris

Russlands internasjonale reserver i dollar

Kilde: CBR, via Ben Aris

I mars økte Saudi-Arabia sin dieseleksport med 28 prosent. Samtidig økte landet dieselimporten fra Russland, med det samme beløpet.

Vesten driver et *whack-a-mole*-spill der de prøver å lokke eller mobbe alliansefrie land for å bli med i sanksjonsregimet. De ferske suksessene som denne vestlige diplomatiske innsatsen har oppnådd har absolutt gjort sanksjonsregimet tøffere, noe som vil bidra til å øke kostnadene for den russiske økonomien.

Store underskudd. Sanksjonsregimet har mangler, men det er ikke helt ineffektivt å påføre Russlands økonomi en viss smerte.

Etter elleve måneder med budsjettoverskudd i 2022, etter at EUs råoljeembargo trådte i kraft 5. desember, så det russiske finansdepartementet inntektene kollapse da utgiftene steg og særlig olje- og gassinntektene stupte.

Det etterlot seg et underskudd på 3,3 trillioner rubler (453 milliarder norske kroner), noe som tilsvarer 2,3 prosent av BNP.

Den første måneden i år var uten tvil enda verre etter at regjeringen bokførte et underskudd på 1,76 trillioner rubler (241 milliarder norske kroner) – det verste resultatet på nesten to tiår og mer enn halvparten av det forventede underskuddet for hele året.

I midten av mars nådde det føderale budsjettunderskuddet 2,9 trillioner rubler (406 milliarder norske kroner) – noe som tilsvarer to prosent av BNP – hele årets forventede underskudd.

Finansdepartementet anslår fortsatt et underskudd på to prosent av BNP for hele året, og sier at de dårlige resultatene i januar var et resultat av forhåndsbelastning av mye av årets sosiale- og investeringsutgifter, som vanligvis kommer i desember (og bidro til desembers katastrofale resultat).

«Spøkelsesflåter» til Asia og Afrika. Analytikere er enige, og forventer at olje- og gassinntektene vil ta seg opp igjen i løpet av de neste månedene.

En del av fallet i januar skyldtes den truende embargoen for oljeprodukter som trådte i kraft 5. februar.

Russland kan ikke lenger sende raffinerte produkter som diesel og parafin til Europa, og de bruker derfor sine store og voksende «spøkelsesflåter» av tankskip for å sende dem til nye kunder i Asia og Afrika.

Men mens tur-retur-reisen til Europa pleide å ta en uke, tar de nye rutene to måneder å seile fram og tilbake, hvoretter inntektene vil komme seg tilbake når den nye syklusen er etablert. Selvfølgelig har logistikkostnadene tredoblet seg, noe som vil spise inn fortjeneste, men oljeeksport-virksomheten er fortsatt lønnsom for Kreml.

Lukrative tilbud. Pressen har gjort mye ut av de store tilbudene Kreml kan gi sine nye kunder.

Oljeprisen for Brent-referansen var i gjennomsnitt 83 dollar (900 norske kroner) per fat i første kvartal, men den russiske referanseindeksen Ural blander seg til en lav pris på 37 dollar (400 norske kroner).

Uralprisen har imidlertid blitt enda mer meningsløs når det gjelder russisk olje fraktet fra havnen i Primorsk i Finskebukta til Rotterdam i Nederland, og svært lite olje blir fraktet via denne ruten.

Russland eksporterer rundt to millioner fat om dagen med råolje. I 2022 omdirigerte de all oljen som pleide å gå til EU til nye markeder i Asia – hovedsakelig India og Kina, som begge har nektet å slutte seg til det vestlige sanksjonsregimet.

Ifølge en studie for Free Russia Foundation gjort av Elina Ribakova, visesjeføkonom ved Institute of International Finance (IIF), eksporteres nå 85 prosent av Russlands råolje til disse ikke-justerte markedene som betaler et gjennomsnitt på 74 amerikanske dollar (812 norske kroner) per fat, en mye mindre rabatt. I tillegg betaler enkelte markeder i Asia en premie til referanseindeksen for Brent-prisene.

Råoljeeksporten kom veldig raskt tilbake etter at embargoen ble innført, men analytikere sier at det vil være vanskeligere å finne nye kunder for oljeproduktene. Russland eksporterer rundt tre millioner fat med raffinerte produkter, og bortsett fra alt annet vil Russland måtte konkurrere mot sin egen råolje som nå er raffinert av sine nye kunder.

Størrelsen på budsjettunderskuddet blir ikke klart før den første konvoien med russiske tankskip kommer tilbake fra Asia. Økonomer spår imidlertid at det russiske finansdepartementet vil gå glipp av målet på to prosent av BNP og ha et kort fall. Ikke bare på 2,9 milliarder rubler, men noe som fire milliarder rubler, eller 6–9 milliarder rubler i ekstreme scenarier.

Disse tallene høres store ut, men i realiteten er de ganske milde. Budsjettunderskuddet på 4,1 milliarder rubler ved utgangen av 2020, forårsaket av statlig støtte til økonomien under pandemien, var større og forårsaket få problemer for finansdepartementet.

Store reserver. Selv om det verste skulle skje, har Russland fortsatt nok penger i reserve til å klare seg.

Det nasjonale velferdsfondet (NWF) har 11 milliarder rubler satt av til tøffe tider, hvorav 6,6 milliarder rubler er likvide (aktiva som lett kan omsettes i penger, red.anm.).

Finansdepartementet i Russland har også til hensikt å utstede 3,5 milliarder rubler i det russiske finansdepartementets OFZ statskasseveksler for å utnytte den betydelige likviditeten i banksektoren. Dette er også før regjeringen vurderer å heve skattene eller rett og slett trykke opp penger for å dekke eventuelle kortere fall.

På dette grunnlaget har Kreml penger i reserve for å fortsette krigen i minst tre år uten å havne i problemer.

Likevel vil det bli stadig vanskeligere for Russland å finansiere krigen etter hvert som tiden går. Etter at gassrørledningene Nordstream 1 og 2 ble ødelagt i september, falt russisk gasseksport fra 150 milliarder kubikkmeter i førkrigsårene til 60 milliarder kubikkmeter i 2022.

I år vil det sannsynligvis falle til rundt 25 milliarder kubikkmeter. Dermed er en stor andel av inntekten fra Russlands statskasse slettet, som en av de største endringene i vente i år.

Inntil det er tydeligere hva som vil skje med olje- og gassinntektene i år, og hvor effektive Vesten er i kampen om å få sanksjonene til å fungere, er det ikke klart hva Russlands driftsbalanseoverskudd vil være.

Men på dette stadiet anslår Ribakova at Russland sannsynligvis vil ende året med et overskudd på hundre milliarder dollar (en trillion norske kroner) – bare 16 prosent mindre enn 2021-resultatet, som var rekordhøy før unntaksåret 2022. ■

Artikkelen ble først publisert 24. mai

– RETTFERDIGGJØR MYNDIGHETENES VOLD OG KRIMINALITET

Mediazonas journalister risikerer straffeforfølgelse, bøter og i ytterste konsekvens fengsel. I sommer donerer Filter Nyheter inntekter til den uavhengige russiske redaksjonen.

Årets spesialutgave av Filter-magasinet kommer i juli og er i sin helhet viet Russlands andre stemmer – tekster fra russere som står opp mot Vladimir Putins undertrykkelse og krigen i Ukraina. Den får du i posten.

Samtidig donerer vi halvparten av inntektene fra nye årsabonnement til Mediazona, en av de få uavhengige redaksjonene som fortsatt driver kritisk, granskende journalistikk i Russland.

Det gjør Mediazona med fare for både journalistene selv, deres familier, kildene og leserne.

– Både Mediazona som publikasjon og flere av våre journalister og redaktører er klassifisert som «utenlandske agenter» og underlagt en mengde regler vi risikerer å bli straffeforfulgt, bøtelagt og i ytterste konsekvens fengslet for å bryte, sier en av avisas redaktører til Filter Nyheter.

I dag er Russland et av landene i verden der pressefriheten står aller svakest, ifølge indeksen til organisasjonen Reportere uten grenser.

Resultatet er at det russiske folk er frarøvet objektiv informasjon om det som skjer såvel i deres eget land som i Ukraina og i resten av verden. Det eneste folk flest har tilgang på er statsmediene.

– Disse mediene serverer utelukkende propaganda og vrir på alle fakta slik at de rettferdiggjør myndighetenes vold og kriminalitet og fyrer opp en forskrudd form for patriotisme. Det er virkelig stygt, sier Mediazona-redaktøren, som ikke ønsker at vi publiserer verken navn, bilde eller hvor han befinner seg.

Et lyspunkt er at stadig flere russere oppdager muligheten til å lese aviser som Mediazona ved hjelp av speilsider og virtuelle private nettverk (VPN). Og tar sjansen på å gjøre det.

For dem leverer Mediazona fortsatt på det avisa ble grunnlagt for av Pussy Riot-aktivistene Maria Alyokhina og Nadezjda Tolokonnikova i 2018: Å rette et kritisk blikk på det russiske rettsvesenet, dekke rettssakene mot politiske fanger og overvåke forskjellige statistiske indikatorer på statlig russisk undertrykkelse.

Mediazona har dessuten inngått avtaler med vestlige medier som The Economist, The Atlantic og The New Yorker, oversetter artikler herfra om Ukraina-krigen til russisk og publiserer dem på sine nettsider.

– Slik kan vi tilby russere et bredere perspektiv på det som foregår, sier redaktøren.

«Jeg er en politisk fange». En av stemmene du kan lese i Filters papiravis i juli er Olesia Krivtsova.

«Jeg er en politisk fange», skriver 20-åringen. Når det hele startet, er hun imidlertid usikker på. Trolig var det på «seiersdagen» den 9. mai 2022, da hun for første gang protesterte offentlig.

Sammen med to venner klistret hun opp løpesedler om veteraner fra andre verdenskrig som hadde dødd under Russlands fullskalainvasjon av Ukraina i 2022. «Det var nok den forferdelige, gryende følelsen av urettferdighet, og kanskje til og med hat, som styrte meg», forteller Krivtsova.

Allerede dagen etter ble alle tre oppsøkt hjemme av politiets politiske enhet som skal «bekjempe ekstremisme». Hun lovte å «oppføre seg», før hun ikke orket mer, og delte et krigskritisk innlegg i sosiale medier. I en kort periode følte hun seg fri, redselen forsvant og hun fortsatte å uttale seg om krigen hver dag.

Inntil hun ble angitt av sine medstudenter:

«Etter å ha delt celle med mordere i to dager, ble jeg fraktet til rettsmøtet ledsaget av åtte politifolk».

I juli får du årets spesialutgave av Filter-magasinet i posten – med historier om regimekritiske russere, fortalt med deres egne ord.

Elendig fredag og Kalddusj er Filter Nyheters ukentlige spalter om henholdsvis klimakrisa og kraftsituasjonen. Dette er utdrag av nyhetsbrevene som våre abonnenter får i innboksen hver torsdag og fredag.

Skal regjeringen bruke titalls milliarder, bør de vise hvordan havvind blir lønnsomt

Kritikere mener det er dyrt og bare vil bli dyrere, og 31. mai varslet Høyre at de vil gå mot regjeringens forslag til rammevilkår for Sørlige Nordsjø II. Tar regjeringen feil når de kaller havvind «Norges neste eksporteventyr»?

TEKST Jostein Henriksen

▶ **Det er lett** å forstå hvorfor ideen om havvind er så fristende. Ikke bare kan den sørge for at Norge når klimamålene våre ved å erstatte gasskraftverk på norsk sokkel. Den kan også løse et framtidig energiunderskudd og forsyne ny norsk industri med kraft, lage grønne arbeidsplasser og få ned de høye strømprisene. Kanskje kan den også, som statsminister Jonas Gahr Støre antyder, bli et framtidig norsk eksporteventyr. Om ikke det var nok, ligger også vindturbinene langt til havs – flere nautiske mil unna sinte bønder, naturvernere, grunneiere og andre som kunne finne på å samle seg i folkelige protestbevegelser. Hvis flytende havvind fungerer, vil det med andre ord kunne adressere brorparten av dagens store og vanskelige politiske spørsmål: Strømpriser, utslippskutt, Norges oljeavhengighet og ny næringsutvikling.

En lunsj er imidlertid aldri gratis, som de sier i USA, og vindkraften ser ut til å bli alt annet enn kostnadsfri. Prisen på fornybar energi har sunket de siste ti, femten årene, men nå har det snudd. Ifølge Wind Europe har prisen på turbiner steget med 25–40 prosent på kort tid grunnet høyere råvarepriser. Equinor hadde med det flytende havvindprosjektet Trollvind planlagt å produsere havvind til en krone per KWh, men i slutten av mai kom pressemeldingen der de fortalte at prosjektet var lagt på is. «Økende kostnader har satt den opprinnelige idéen om at Trollvind ikke ville trenge økonomisk støtte på prøve, og prosjektet er ikke lenger økonomisk bærekraftig», skrev de.

Som Equinor antyder, kan imidlertid subsidier gjøre slike prosjekter lønnsomme, men hvor store blir subsidiene og til hvilken pris kan vi kjøpe strøm når prosjektene er realiserte?

Regjeringen hadde i utgangspunktet tenkt å subsidiere Sørlige Nordsjø II med 15 milliarder kroner. For dette skulle de få vindturbiner som leverer kraft til under 70 øre KWh. Torsdag 1. mai kom imidlertid nyheten om at støttebehovet for utbygging av Sørlige Nordsjø II jekkes opp med åtte milliarder kroner, og mange tror det vil bli enda dyrere. Flere tviler på at noen utbyggere vil by på prosjekter med en makspris på 70 øre i Sørlige Nordsjø II. Ifølge E24 mener regjeringens auksjonsrådgivere Vista Analyse og Guidehouse at tallene regjeringen opererer med er for lave. På nettsidene sine sier de at de har anbefalt regjeringen å heve makspris-en fra 70 til 106 øre.

På en irsk havvindauksjon ble det krevd en garantert strømpris på like under en krone pr KWh, men her var det snakk om grunnere områder enn på Sørlige Nordsjø II. Regjeringen har også planlagt Sørlige Nordsjø II uten hybridkabler, noe som betyr at all strømmen skal til Norge. Det vil kreve utbygging av nett og kabler, en kostnad som er holdt utenfor kostnadene som er beskrevet over. Torsdag 1. mai varslet Høyre at de vil stemme mot regjeringens forslag til rammevilkår for Sørlige Nordsjø II, nettopp for å tvinge fram hybridkabler og drive prisene ned.

«Det er uforståelig at regjeringen velger en havvindutbygging som blir så dyr for skattebetalerne, når de kunne ha valgt en løsning som står på egne bein. Skal vi få folkelig oppslutning om det grønne skiftet, må vi velge løsninger som gir mest mulig kraft til lavest mulig kostnad», skriver Høyres Nikolai Astrup i en pressemelding.

«Vi er ute etter å komme i gang med satsingen i Norge. Den skal bli lønnsomt. Det blir en mulighet for å sikre store inntekter for industrien og fellesskapet», sa Støre nylig til Stavanger Aftenblad.

Kanskje får han rett. Innvendingene som har kommet i løpet av den siste tiden viser imidlertid at slike løfter ikke er nok. Skal regjeringen bruke titalls milliarder, bør de vise hvordan havvind blir lønnsomt, ikke bare slenge om seg med ord som «kinderegg», «industriløft» og «eksporteventyr». Til det er de politiske spørsmålene som havvinden skal løse, alt for viktige. ■

Nyhetsbrevet ble først publisert 1. juni

↑ Foto: Arne Vatnøy/Norwegian Offshore Wind/Statsministerens kontor

Havvind: Det som lønner seg for Statnett, er ikke nødvendigvis lønnsomt for strømkunder

Høyre, Venstre og Miljøpartiet de grønne mener havvind blir for dyrt, og vil løse problemet med såkalte hybridkabler. Hva er egentlig hybridkabler, og vil de virkelig gjøre havvindutbyggingen så mye mer lønnsom?

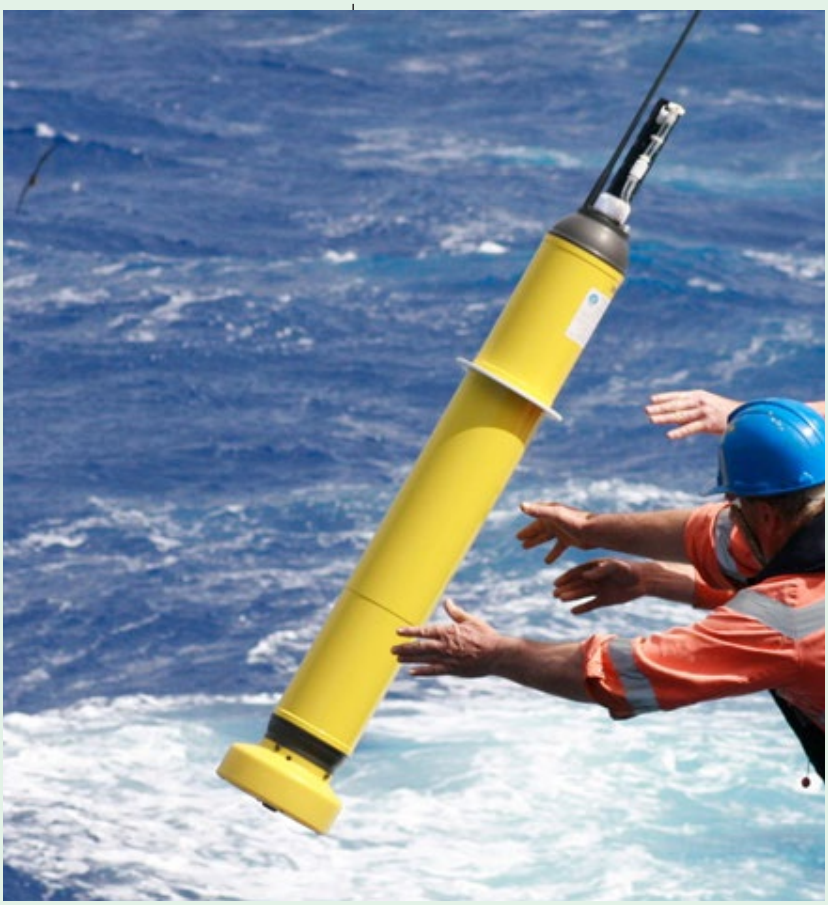
TEKST Jostein Henriksen

► **I en innstilling** fra Stortingets energi- og miljøkomite gir et mindretall fra Høyre, Venstre og Miljøpartiet de grønne (MDG) en forklaring på hvorfor partiene er skeptiske til regjeringens havvindplaner. Komiteens flertall har gått inn for å sende elektrisiteten fra de bunnfaste turbinene i Sørlige Nordsjø II til det norske kraftnettet (en såkalt radial tilkobling), men dette er mindretallet fra Høyre, Venstre og MDG motstandere av. De peker på at den radiale tilkoblingen krever store subsidier og at disse kan svekke oppslutningen om den norske havvindutbyggingen.

Hybrid eller radial? En hybrid tilkobling derimot – kabler som kan overføre kraft til Norge og Storbritannia eller flere land – ville skapt store flaskehalsinntekter, skriver de. Og på den måten kunne subsidiene ha vært unngått. Mindretallet viser til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) som anslår at en hybridløsning for fase 2 av Sørlige Nordsjø II kan gi årlige flaskehalsinntekter på mellom 900 millioner og 1,6 milliarder norske kroner i 2040, avhengig av kapasiteten i kablene. «Det er rimelig å anta tilsvarende tall for fase 1 av Sørlige Nordsjø II. Over en konsesjonsperiode på 30 år er dermed inntektspotensialet betydelig», skriver de.

Flaskehalsinntekter oppstår når det er forskjell i prisene på strøm mellom to områder som er knyttet sammen via en strømkabel. I prinsippet er prisen høyest i området der det kjøpes strøm. Kjøperne må betale prisen som gjelder i eget område, men produsenten får likevel bare prisen som gjelder der strømmen produseres. Mellomlegget går til eieren av strømkabelen. Hvis England kjøper dyr strøm fra norske vindkraftverk, vil med andre ord flaskehalsinntektene tilfalle eier av vindkraftverket.

Kabler mellom områder gir imidlertid også – som de fleste norske strømkunder har blitt smertelig klar over – både prissmitte og økt strømeksport, og i forlengelsen høyere strømpriser. NVE har tidligere prøvd å modellere ulike løsninger, både med radial og hybrid tilkopling. Selv om hybride løsninger i noen scenarier ser mer lønnsomme ut, er det slettes ikke alltid slik. Det er liten tvil om at konsumenter ikke er de som kommer best ut av det. Hybridkabler har en lei tendens til å skyve regningen for utbygging fra staten over på forbrukere.

↑ Foto: NOAA

Det gir grunn til bekymring når Norsk Industri, som representerer mange store strømkunder, skriver: «Modellen med hybridkabler innebærer en skjult subsidie der det legges opp til at inntekter fra transmisjonsnettet (flaskehalsinntektene) tilfaller eier av vindparken. Dette gir dyrere strøm for fastlands-Norge. Ringvirkningseffekten av dette er det ikke tatt hensyn til i NVE sine samfunnsøkonomiske beregninger. Selv med hybridkabler er en statlig risikoavlastning nødvendig, det er IKKE riktig at en havvindpark "står på egne ben" med en hybridløsning.»

Det er kanskje ikke enkelt å bli klok på hvilken løsning som til sjuende og sist vil bli mest lønnsom. Hva som lønner seg for Statnett eller strømprodusenter, er ikke nødvendigvis lønnsomt for norske strømkunder. I tillegg hviler de samfunnsøkonomiske modellene på veldig mange antakelser, og prognoser har en lei tendens til å bomme. Ganske ofte og ganske grovt. På kort sikt ser det uansett ut til at det ikke finnes noen gratisløsninger. Havvindsatsingen – både den radiale og den hybride – blir kostbar. Det er ikke umulig at det finnes bedre alternativer, både for økonomien, naturen og for klimaet. ■

Nyhetsbrevet ble først publisert 8. juni

Derfor er 1,5-gradersmålet dødt

Nye prognoser fra Verdens meteorologiorganisasjon (WMO) viser at kloden trolig går over det ikoniske 1,5-gradersmålet i løpet av de neste fem årene. Hvorfor ble målet satt i utgangspunktet, og hva bør vi gjøre når målsettingen viser seg å ha vært urealistisk?

TEKST Jostein Henriksen

▶ **Verdens Meteorologistasjon** (WMO) kunngjorde på onsdag 17. mai at globale temperaturer sannsynligvis vil stige til rekordhøyder de neste fem årene. Videre mener de det er en 98 prosent sannsynlighet for at minst ett av de kommende fem årene (samt den femårige perioden som helhet) vil bli det varmeste som noensinne er registrert. Det som stjal overskriftene var imidlertid at de også mener det er en 66 prosent sjanse for at den gjennomsnittlige globale overflatetemperaturen vil ende på mer enn 1,5 grader over preindustrielle nivåer i ett av årene fra 2023 til 2027.

En temperaturstigning på 1,5 C over førindustriell tid har fått en spesiell aura, men det har ikke alltid hatt det. Før klimatoppmøtet i København i 2009 foreslo Klimakonvensjonen (eg. FNs rammekonvensjon om klimaendring, FCCC) et klimamål der man begrenset det atmosfæriske karbonet til 450 parts per million (PPM) innen 2050. De regnet med at tallet ville gi en temperaturstigning på et sted mellom 2,0 og 2,4 C innen 2100. Målet ville innebære en halvering av klimagassutslipp innen 2050.

Før klimatoppmøtet hadde imidlertid flere øynasjoner samlet i The Alliance of Small Island States (AOSIS), bedt forskere ved Potsdam Institute for Climate Impact Research om å studere virkningene av en temperaturøkning på to grader. Beskjeden fra Potsdam var klar: For flere øynasjoner ville det kunne bli katastrofalt. Da AOSIS-landene kom til København, var dermed kravet et mål om å begrense oppvarmingen til godt under 1,5 C.

Målet ble av mange sett på som urealistisk, og under toppmøtet i København var flere land, deriblant Kina og India, kritiske. AOSIS stod imidlertid på sitt («How can you ask my country to go extinct», spurte president på Maldivene, Mohamed Nasheed), og selv om de ikke vant, tapte de heller ikke. Målet ble satt til to grader, men toppmøtet inkluderte et løfte om å vurdere å stramme inn målet til 1,5 C i 2015.

Med Parisavtalen i 2015 ble målet sementert. 106 land gikk inn for å «begrense oppvarmingen til godt under 2 C over førindustrielle nivåer» og jobbe for å «begrense oppvarmingen til 1,5 C over førindustrielle nivåer».

I teorien betyr ikke prognosene fra WMO at 1,5-gradersmålet er dødt. Forskere ser på gjennomsnittet for flere av de siste årene når de regner på temperaturstigning i forhold til førindustrielle nivåer. I praksis betyr det derimot akkurat det. For å nå målet, mener IPCC at utslippene må ned med 43 prosent innen 2030, og verden har ikke engang nådd en utslippstopp. I realiteten er sjansene gode for at utslippene vil være høyere i 2030 enn de er i dag. Det egentlige spørsmålet er hvor realistisk målet var i utgangspunktet.

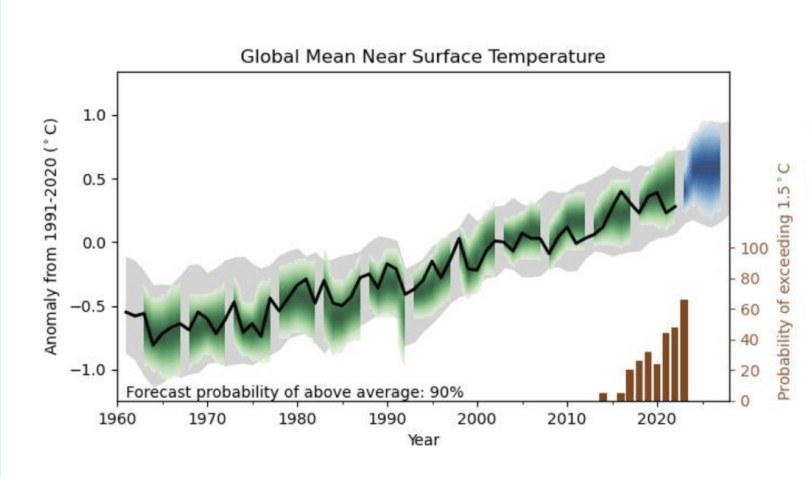
Da dette ble vedtatt i 2015, omtalte Klimakonvensjonen vitenskapen rundt 1,5-gradersmålet som «less robust». Og siden den gang har IPCCs veier til 1,5 inneholdt det mange mener er fullstendig urealistiske mengder karbonfangst og -lagring. Tidligere klimatopp og FN-direktør Svein Tveitdal har sagt at 1,5-gradersmålet innebærer å «lure folk».

Han har et poeng. Per i dag ser det ut til at ingen vet hvordan veien til 1,5-gradersmålet skal se ut i praksis. Både historien og den foreløpige måloppnåelsen tyder på at «økomodernisten» Robert Pielke Jr. faktisk har rett når han sier at målet hele tiden har handlet mer om realpolitikk enn vitenskap. Problemene som oppstår, er mange og åpenbare. Da Parisavtalen ble signert, ga flere politikere uttrykk for at avtalen i alle fall var begynnelsen på en slags løsning. I lys av onsdagens tall fra WMO er det grunn til å spørre om de ikke bidro til å gi mange en falsk trygghet, og potensielt svekket mer ambisiøs, eller i det minste smartere politikk.

Da målet ble satt, ble det heller ikke gjort noen grundig avveining opp mot andre hensyn, for eksempel natur. Flere, til og med i miljøbevegelsen, begynner å bli kritiske mot enkelte klimatiltak. «Dagens klimapolitikk innebærer å bytte ut norsk natur med noe helt annet som vi ikke kjenner. Det er et radikalt og historieløst eksperiment», skrev for eksempel nylig MDGs Knut Falk Qvigstad på Twitter.

Om WMO får rett, og vi det blir varmere enn 1,5 grader over førindustrielle nivåer en eller annen gang mellom i dag og 2027, vil det være en utmerket anledning til å sette nye, og mer gjennomtenkte mål. Ambisiøse, men også realistiske, forankret i konkrete løsninger og vanskelige avveininger. Det grunn til å tro at alle er tjent med det, kanskje til og med også øynasjonene. ■

Nyhetsbrevet ble først publisert 19. mai

↑ WMOs krystallkule: Flerårige prognoser for global gjennomsnittlig overflatetemperatur. Årlige globale gjennomsnittlige observasjoner i svart, prognoser i blått, retrodiksjoner i grønt og uinitialiserte simuleringer i grått. Stolpene i brunt viser sjansen for å gå over 1,5 C i et gitt år. Figur: WMO

Europas energiomveltning: Mener oljeetterspørselen vil toppe seg før 2030

Fornybarsatsingen til EU handler ikke bare om klima, men om europeisk sikkerhetspolitikk. Og med et nytt energisystem kommer nye sårbarheter. Hvor etterlater dette Norge?

TEKST Jostein Henriksen

▶ **«Investeringer i ren** energi øker i raskere tempo enn investeringene i fossile brensler, noe som bidrar til at etterspørselen etter olje nærmer seg toppunktet». Det skriver Det internasjonale energibyrået (IEA) i rapporten «Oil 2023», som handler om oljemarkedet i perioden frem til 2028. Ifølge IEA vil etterspørselen etter olje toppe seg før 2030, og etterspørselen etter olje til transport vil toppe seg allerede i 2026.

Men selv om en svinnende etterspørsel etter olje henger sammen med ny fornybar energi, er det likevel ingen klimarapport IEA har sluppet. Først og fremst handler det om energisikkerhet.

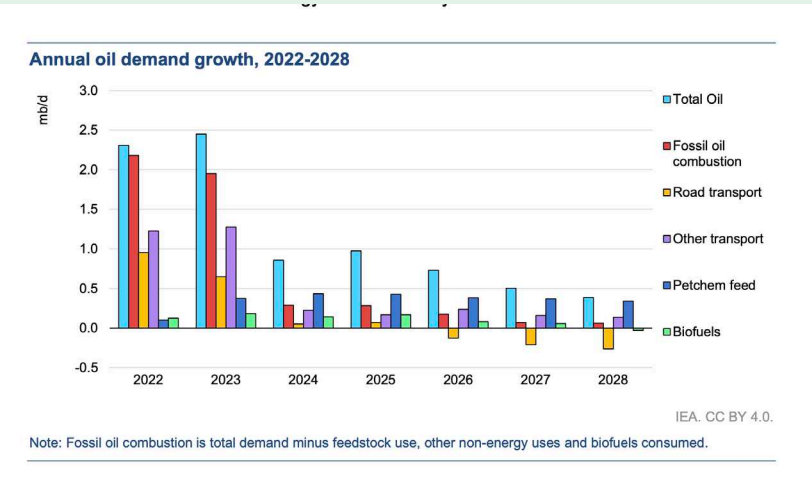
Balansekunsten. Det grønne skiftet vil kunne bli en av de mest seismiske geopolitiske hendelsene i det 21. århundret. Energisikkerhet har i snart hundre år vært et spørsmål om tilgang på rimelig olje og gass, og for Europa har det i større eller mindre grad vært synonymt med Russland.

Europeiske politikere har lenge kjent et ubehag ved kjensgjerningen, men i kjølvannet av invasjonen i Ukraina ble den uutholdelig.

Når IEA spår oljens snarlige endelikt, er det med andre ord ikke først og fremst på grunn av klimapolitikk, men fordi den globale energikrisen utløst av Russlands invasjon har gitt Europas fornybarsatsing nytt moment. Kontinentet er tvunget til å diversifisere energiforsyningen. EUs Fit for 55 og REpower EU er like mye sikkerhetspolitikk som klimatiltak.

Et europeisk grønt skifte vil bli en herkulisk oppgave. For det første blir det kostbart. Det er vanskelig å sette en prislapp på omveltningen, men McKinsey estimerte nylig at den vil ligge på 28 billioner euro over 30 år. Det er i underkant av en billion euro i året. Den europeiske revisjonsretten har anslått at EU kan bidra med 200 milliarder euro i året fram til 2027, omtrent en femtedel av McKinseys estimat. Fornybar energi er også arealkrevende, og i tillegg til penger, kommer kostnader i form av natur.

For det andre vil et fornybarsamfunn komme med nye sårbarheter. Først og fremst at hverken sol eller vind er regulerbart. Dermed vil et fornybart energisystem ha helt andre krav til nettkapasitet, men også til evnen til å lagre energi: i batterier, gjennom pumpekraftverk og i hydrogen. Dette er ikke bare et spørsmål om investeringer, men om teknologi. På kort sikt vil man fremdeles være tvunget til å bruke kull, rørgass eller flytende naturgass til å balansere sol- og vindkraften, noe som har sine egne sårbarheter. På lang sikt er målet å knytte regioner tett nok sammen til at energien flyter fritt, og kan leveres der den trengs, når den trengs.

↑ Ifølge en ny rapport fra IEA vil etterspørselen etter olje nå toppen på 81,6 millioner fat per dag i 2029. Denne milepælen vil markere en historisk overgang til lavutslippskilder. Nedgangen har blitt akselerert av Russlands invasjon av Ukraina, samt over 2 billioner dollar som skal investeres i ren energi innen 2030. Figur: IEA

Elektrifiseringen vil også kreve enorme mengder av materialer som litium, kobber og sjeldne mineraler. I dag blir det meste av disse mineralene raffinert og bearbeidet i Kina, og mye av det som blir utvunnet andre steder i verden, blir utvunnet av kinesiske selskaper. Portugal ga nylig klarsignal til en stor litiumgruve, og gruven ses som en test på om Europa vil klare å sikre regional forsyning av litium.

I energisammenheng står Norge i en særstilling. Ikke bare er vi forsynt med langt mer vannkraft enn vi trenger, vi er også Europas klart største gassprodusent etter Russland. Norsk produksjon er mer enn tre ganger så stor som den britiske, som er den tredje største. I praksis svømmer vi i energi.

Likevel er vi – som energikrisen har illustrert – knyttet til Europa, ikke bare politisk og kulturelt, men fysisk, gjennom kabler og eksport. Og det er i denne sammenhengen mange av samtidens mest betente politiske spørsmål bør forstås. Havvind på Sørlige Nordsjø II, hybridkabler, regjeringens varslede hydrogensatsing, mineralutvinning på havbunnen, gruvedumping i Repparfjord og Førdefjorden og batterifabrikken til Freyr er alle på sitt vis knyttet til klimapolitikk i større eller mindre grad.

Men kanskje like mye handler de om europeisk energisikkerhet og i forlengelsen sikkerhetspolitikk. Vi deler skjebne med kontinentet, og dermed er vi også tvunget til å gjøre den samme vanskelige balansekunsten. Mellom naturødeleggelser og fornybar energi, mellom klimatiltak og næringsvirksomhet og mellom energisikkerhet og bærekraft. Lykkes vi, vil det være en månelanding uten sidestykke. Enkelt blir det helt sikkert ikke. ■

Nyhetsbrevet ble først publisert 15. juni

Røyken på Manhattan og klimaendringenes mest grunnleggende konsekvens

Over fire hundre canadiske skogbranner omhyllet Manhattan i et sykelig oransje teppe. Det som utspilte seg på østkysten av USA, illustrerer klimaendringenes kanskje mest fundamentale konsekvens.

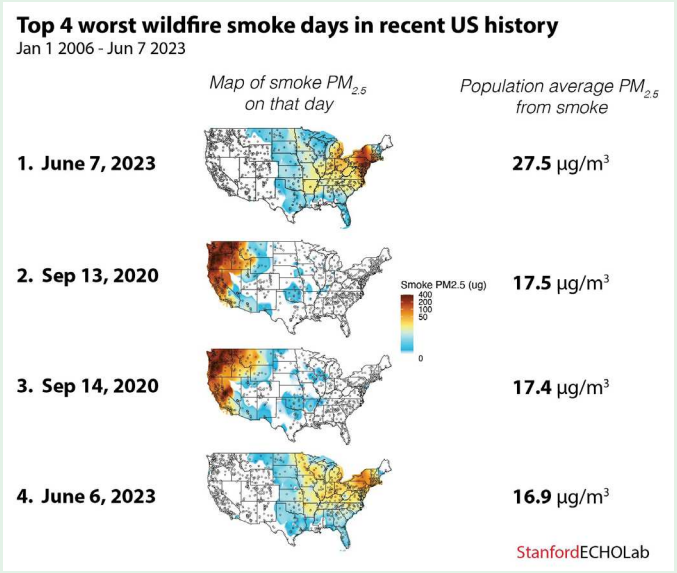
TEKST Jostein Henriksen

▶ **Mandag 5. juni** drev en lett skodde inn over Manhattan. Tirsdag begynte lufta å lukte kullgrill, og onsdag ble hele byen svelget av et sykelig oransje teppe. Det så uvirkelig ut. Røyken som forvandlet landemerker i New York by til postapokalyptiske tablåer kommer fra Canada. Over fire hundre skogbranner herjer nå i British Columbia, Alberta og Quebec.

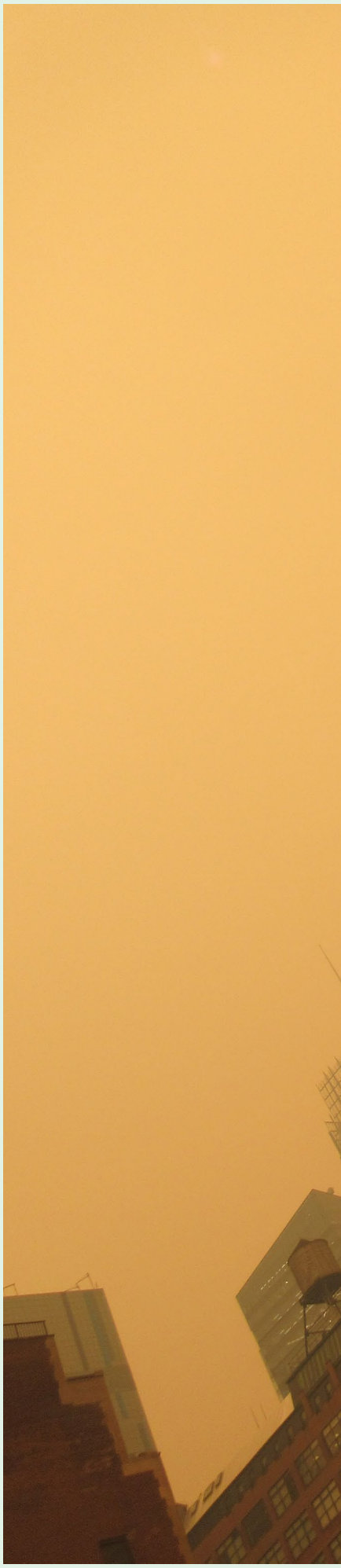
Fenomenet er slett ikke ukjent i provinser dekket av boreal barskog, men skogbrannene har både vært større og kommet tidligere enn vanlig. Omtrent 3,8 millioner amerikanske hektar (94 000 kvadratkilometer) har allerede brent, omtrent 15 ganger mer enn gjennomsnittet for den samme perioden de siste 10 årene, ifølge Canadas føderale beredskapsminister, Bill Blair. De pågående brannene kommer i kjølvannet av ekstremvær og omtales som den verste åpningen av en skogbrannsesong siden målinger begynte.

Årsakene bak skogbranner er komplekse, noe som gjør dem til et yndet tema for kritikere av klimatiltak, men så mye er klart: Klimaendringer har allerede gjort skogbrannsesongen lenger og økt både hyppigheten av branner og arealet som rammes. Ifølge en rapport utarbeidet av FNs miljøprogram og Grid i Arendal fra i fjor, er klimaendringer og endringer i arealbruk forventet å gjøre skogbranner hyppigere og mer intense. De forventer en global økning i ekstreme branner på opptil 30 prosent innen 2050 og 50 prosent innen slutten av århundret.

I Europa er bildet så langt mer komplekst. Brannsesongen i fjor var helt utenom det vanlige og den nest verste siden målinger begynte i 2000. Likevel ser man ingen klar trend. «Vi har faktisk sett en nedgang i området som brennes av branner i Middelhavet og i hele Europa de siste tiårene, på en måte som ikke samsvarer med den raskt endrende brannrisikoen», sa Matthew Jones, klimaforsker ved University of East Anglia, til BBC i fjor. Trolig henger det sammen med tilpasning. Myndigheter er mer bevisste på risikoen knyttet til skogbranner og har strammet inn både regler og brannforebygging. Likevel ventes det at de blir vanligere etterhvert som tørkeperioder blir vanligere.

↑ Værkart for det 21. århundret: Onsdag 7. juni gikk inn som den verste dagen for luftforurensing som følge av skogbranner justert for befolkningen i USA siden 2006. Tirsdag 6. juni var den fjerde verste. Mer enn 75 millioner mennesker på østkysten er nå advart om dårlig luftkvalitet på grunn av røyken. Figur: Stanford ECHOlab

Brannene i Canada og røykleggingen av USAs østkyst illustrerer en side ved skogbranner som får forholdsvis lite oppmerksomhet, i alle fall i Norge: Luftforurensing. Onsdag 7. juni gikk inn i historien som den verste dagen for luftforurensing som følge av skogbranner – justert for befolkningen – i USA siden 2006. Tirsdag 6. juni var den fjerde verste. Mer enn 75 millioner mennesker på østkysten er nå advart om dårlig luftkvalitet på grunn av røyken.

Senere forskning har vist at effektene av luftforurensing er verre enn vi har trodd. De kan være omfattende og langvarige, og det finnes ingen trygg dose. Selv kortvarig eksponering kan forårsake varige helseproblemer, og barn og personer med svekket immunforsvar er spesielt sårbare. Klimajournalist David Wallace-Wells skriver at det nå er 27 ganger så mange amerikanere som har vært utsatt for «ekstreme røykdager» som for ti år siden. Eksponering mot de mest ekstreme røykhendelsene har økt med en faktor på 11 000.

I et intervju med Marshall Burke, førsteamanuensis ved Stanford og økonom som spesialiserer seg på klimaendringer, påpeker klimajournalist Robinson Meyer et viktig poeng: Få modeller av klimakonsekvenser for økonomien tar hensyn til slike konsekvenser. Den mest berømte modellen, utviklet av nobelprisvinner William Nordhaus, ser for eksempel bort fra all økonomisk aktivitet som foregår innendørs.

«For størstedelen av økonomien – produksjon, gruvedrift, offentlige tjenester, finans, handel og de fleste tjenesteytende næringer - er det vanskelig å finne større direkte påvirkninger av de forventede klimaendringene de neste 50 til 75 årene», skriver Nordhaus og ekskluderer i en håndvending 87 prosent av all økonomisk aktivitet fra regnestykket sitt.

Røykleggingen av Manhattan viser at en nobelpris slett ikke er en garanti mot å ta feil. Nå stenges deler av flytrafikken ned på østkysten av USA som følge av røyken fra skogbrannene. I tillegg er mer enn 2500 flyvninger forsinket eller innstilt. Folk rådes til å holde seg innendørs. De helsemessige og økonomiske ringvirkningene er det ingen som har ordentlig oversikt over. På den måten illustrerer de sykelig oransje bildene fra Manhattan, klimaendringenes kanskje mest fundamentale konsekvens: Vissheten om at vi er på vei inn i en helt ny og ukjent framtid. ■

Nyhetsbrevet ble først publisert 9. juni

Filter anbefaler

TEKST Redaksjonen

Film om holodomor, podkast om rus og hvis du bare skal lese én ukrainsk roman i år …

1
«Den sorte jord»
Apple TV+

FILM: «Mr. Jones», eller «Den sorte jord» på norsk, er basert på den walisiske undersøkende journalisten Gareth Jones' iherdige forsøk på å få fram sannheten om hungersnøden i Ukraina på 1930-tallet. Etter å ha intervjuet Adolf Hitler, forsøkte Jones å finne ut hvordan det var mulig at den sovjetiske økonomien gikk så bra som de ga uttrykk for. Da han til slutt kom seg til Moskva, for sin tredje og siste gang, møtte han et journalistkollegium preget av landets strenge sensurlover. De fikk ikke lov til å forlate hovedstaden, og i hvert fall ikke reise til Ukraina for å undersøke ryktene om sultkatastrofen holodomor. En av dem var Pulitzer-vinner Walter Duranty, som vant den gjeve journalistprisen for en serie artikler om den «vellykkede» sovjetiske kommunismen. I motsetning til de andre journalistene klarte Gareth Jones å komme seg inn i Ukraina, der han fikk se krisen med egne øyne.

Hvis du vil lese mer om holodomor, som flere land har anerkjent som et folkemord, anbefales også sakprosa-boka «Rød sult» av Anne Applebaum. Kapittelet «Mørklegging» handler om sovjetregimets dekkoperasjon og Jones' kamp.

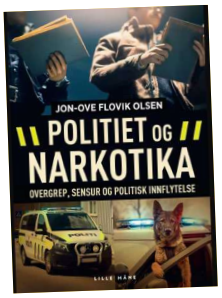
2
«Grå bier»
Cappelen Damm

ROMAN: Noen ganger kan skjønnlitteratur være en av de beste måtene for å forstå virkeligheten. Med sin svarte humor er romanen «Grå bier», først utgitt i 2018 av den anerkjente ukrainske forfatteren Andrej Kurkov, i alle fall et glitrende eksempel på akkurat det. Da krigen i Donbas startet i 2014, var hovedpersonen, birøkteren Sergej Sergejevitsj, en av svært få som ble igjen på «den grå sonen»; et ingenmannsland like ved frontlinjen. Ingen elektrisitet til lys eller til å lade mobiltelefonen, ingen butikker og ingen post. To menn som i utgangspunktet var gamle barndomsfiender er de eneste som er igjen på det lille tettstedet, og brått hadde de bare hverandre. Til tross for at alt har endret seg, at de finner en død mann ute på et av jordene, forsøker de å fortsette livene sine så normalt som mulig. Men når våren nærmer seg tør ikke birøkteren å slippe ut biene sine for å samle nektar, og han begir seg derfor vestover inn mot Ukraina, før han drar videre inn til den russisk-okkuperte Krym-halvøya, der han blir kjent med Krym-tatarene. I løpet av boka møter han både vanlige ukrainere, det russiske propagandaapparatet, soldater på begge sider av kampene og patriotiske russere som har bosatt seg på Krym. Gjennom fotnoter utdyper forfatteren reelle detaljer knyttet til historien som fortelles.

3
«Podcast om rus» / «Politiet og narkotika»
Spotify / Forlaget Lille Måne

BOK & PODKAST: Sliter du med å henge med på hva narkopolitiskandalen egentlig går ut på, og hvorfor du skal bry deg om den selv om du ikke tilhører dem som «bare vil ha jointen sin i fred»? Norske dagsaviser hjelper deg i *svært* begrenset grad, med sine nærmest komisk feilinformerte kommentarartikler (hei Gudbrandsdølen Dagningen, hei VG). Gå heller til det løst sammensatte some-nettverket som kaller seg Narkotwitter og med god gammeldags borgerjournalistikk har drevet fram avsløringene om Norsk narkotikapolitiforening og maktmisbruk de siste årene. En av de mer formidlingsbegavede medlemmene, Jon-Ove Flovik Olsen, har i flere år vært en av to verter i en podkast med svært underholdende oppdateringer om alt som er galt med norsk ruspolitikk, både med og uten gjester, og rundet nylig 100 episoder. Start for eksempel med episoden om rolleforståelsesutvalget (briljant titulert «RFSU»). Samme Olsen er dessuten aktuell med den rykende ferske boka «Politiet og narkotika», som med sin samlede fremstilling av politiskandalen gir et knallhardt inntrykk de mange enkeltstående nyhetsdryppende kanskje ikke makter.

Tips en venn!

Støtt regimekritikk i Russland ved å tegne Filter-abonnement.

Årets spesialutgave av Filter-magasinet kommer i juli og er i sin helhet viet Russlands andre stemmer – tekster fra russere som står opp mot Vladimir Putins undertrykkelse og krigen i Ukraina. Den får du i posten.

Samtidig donerer vi halvparten av inntektene fra nye årsabonnement i juni og juli til Mediazona, en av de få uavhengige redaksjonene som fortsatt driver kritisk, granskende journalistikk i Russland.

Det gjør Mediazona med fare for både journalistene selv, deres familier, kildene og leserne.

– Både Mediazona som publikasjon og flere av våre journalister og redaktører er klassifisert som «utenlandske agenter» og underlagt en mengde regler vi risikerer å bli straffeforfulgt, bøtelagt og i ytterste konsekvens fengslet for å bryte, sier en av avisas redaktører til Filter Nyheter.

Tips en venn! De kan scanne QR-koden for å kjøpe et årsabonnement. Inntektene går både til en regimekritisk russisk avis og en norsk medie-startup med fokus på kvalitetsjournalistikk. Og får spesialnummeret med Russlands andre stemmer i postkassa i juli.